

Majetkové výhody a jejich zohlednění při náhradě škody způsobené ublížením na zdraví – compensatio lucri cum damno

Ivo Smrž* – Tomáš Doležal**

Abstrakt: Podstatou článku je problematika majetkového prospěchu a jeho zohlednění při náhradě škody způsobené ublížením na zdraví včetně usmrcení. Z doktrinárního hlediska se jedná o tzv. teorii vyrovnání újmy prospěchem. Článek se zaměřuje na jednotlivé typy majetkových výhod, které se při majetkových újmách způsobených ublížením na zdraví mohou vyskytovat, a na úvahu o jejich zohlednění či pominutí při stanovení výše náhrady škody, a to na základě jejich zařazení do skupin vyznačujících se obdobnými markanty.

Klíčová slova: vyrovnání újmy prospěchem, majetkové výhody, újma, ublížení na zdraví

Úvod

Ublíží-li škůdce poškozenému na zdraví, dochází u poškozeného v důsledku těžké škodní události poměrně často také ke zvětšení jeho majetku rozličnou paletou majetkových výhod. Škodní událost tedy pro poškozeného nemusí znamenat toliko zmenšení jeho majetku, nýbrž také jeho rozšíření.

Lze si například představit poškozeného, kterému škůdce ublížil na zdraví takovým způsobem, že zdravotní stav poškozeného vyžadoval dvoutýdenní hospitalizaci. Pomineme-li nemajetkovou újmu na zdraví, může poškozenému v této souvislosti náležet náhrada nákladů vynaložených na jeho léčbu, nákladů na péči o jeho domácnost či náhrada za ztrátu na výdělku. Na druhé straně ale poškozený také škodní událostí určitý majetkový prospěch nabyt. Tak například obdržel dávku nemocenského pojištění vyplácenou z důvodu své dočasné pracovní neschopnosti, ušetřil náklady spojené s provozem své domácnosti, rovněž mu bylo vyplaceno pojistné plnění z úrazového pojištění a pojištění pro případ nemoci a od svých známých získal darem určitý finanční obnos, aby nastalou situaci snáze překonal.

Zcela logicky pak vyvstává otázka, jakým způsobem se nabytý prospěch na straně poškozeného promítne do jeho právního poměru se škůdcem, jinými slovy jaký má nabytý prospěch vliv na povinnost škůdce nahradit poškozenému škodu. Při pohledu do občanského zákoníku¹ lze poměrně snadno zjistit, že obecné pravidlo neexistuje. Avšak pro určité typy výhod zákon explicitní pravidlo obsahuje. Vrátime-li s k výše uvedenému příkladu, je bez dalšího zřejmé, že dávka nemocenského pojištění – nemocenské – povinnost škůdce k náhradě škody spočívající ve ztrátě na výdělku poškozeného po dobu pracovní neschopnosti snižuje, viz § 2962 o. z., podle kterého se předmětná škoda vypočte jako roz-

* JUDr. Ivo Smrž, Ph.D. Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: ivo.smrz@ilaw.cas.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0884-094X>. Tento článek byl vypracován s podporou GAČR v rámci grantového projektu 20-27258S.

** Doc. JUDr. Tomáš Doležal, Ph.D., LL.M. Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: tomas.dolezal@ilaw.cas.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2545-4549>. Research ID: 57223291718. Tento článek byl vypracován s podporou GAČR v rámci grantového projektu 20-27258S.

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „občanský zákoník“ či „o. z.“.

díl mezi průměrným výdělkem poškozeného před vznikem újmy a náhradou toho, co poškozenému bylo vyplaceno v důsledku nemoci či úrazu podle jiného právního předpisu.

Co se týče ostatních zmíněných výhod (ušetřených nákladů či daru), zákon patrnou odpověď nedává. Poukazem na smysl pro spravedlnost (*Rechtsgefühl*) a funkce civilního deliktního práva (kompenzace, satisfakce a prevence)² lze odmítnout aplikaci argumentu *a contrario* spočívajícího v pominutí zohlednění těchto výhod při stanovení výše náhrady škody z důvodu, že zákon jejich zohlednění explicitně nenařizuje, jako je tomu naopak u dávky nemocenského pojištění při výpočtu výše náhrady za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti.

Podstatou článku je problematika majetkového prospěchu a jeho zohlednění při náhradě škody způsobené ublížením na zdraví. Z doktrinárního hlediska se jedná o tzv. teorii vyrovnání újmy prospěchem, v zahraničních právních řádech známou jako *compensatio lucri cum damno*,³ *Vorteilsausgleichung*⁴ či tzv. *collateral benefit rule*.⁵

Konkrétně se článek zaměřuje na jednotlivé typy majetkových výhod, které se mohou při újmách na zdraví vyskytovat, a na úvahu o jejich zohlednění či pominutí při stanovení výše náhrady škody, a to na základě jejich zařazení do tzv. *Fallgruppen*, tedy skupin případů s obdobnými markanty. Takový přístup se v průběhu času totiž ukázal jako vhodné a odůvodněné řešení této problematiky.⁶ Pozornost není současně věnována samostatnému teoretickému rozboru pravidelných kritérií, podle kterých se případy vyrovnání újmy prospěchem posuzují.⁷ Ta budou v obecné rovině pouze představena. Jinými slovy, pozornost bude ve větší míře věnována praktickým dopadům než teoretickým výkladům.⁸

Pod vlivem závěrů, k nimž dospěla zahraniční doktrína,⁹ budou utvořeny následující skupiny případů, pro něž je společným rysem druh nabytého prospěchu:

- prospěch nabytý vlastním jednáním poškozeného;
- prospěch nabytý dobrovolným plněním třetí osoby (dary, charita);
- prospěch získaný bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby (ušetřené náklady);
- prospěch plynoucí z usmrcení (dědictví, zánik vyživovací povinnosti);
- prospěch nabytý ze soukromoprávního pojištění;
- prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení.

² Viz např. KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, s. 75 an.

³ MUGDAN, B. *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich. II. Band*. Berlin: R.v. Decker's Verlag, 1899.

⁴ Z rakouské doktríny viz např. KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Allgemeiner Teil*. 3. nebearb. Auflage. Wien: MANZ, 1997, s. 326 an. Z německé LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*. 3. nebearb. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003, s. 486 an.

⁵ Viz např. *The Law on Damages, Consultation Paper*, CP 9/07, 04/05/2007, s. 44 an. Dostupné z: <<https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.dca.gov.uk/consult/damages/cp0907.pdf>>.

⁶ Viz např. THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 24 an. Nutno zmínit, že se objevují i názory, že posuzování případů podle teorie vyrovnání újmy prospěchem je zbytečné a ke správnému hodnocení postačuje jejich řádné právně-systematické zařazení. Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 197 an.

⁷ Ilustrativní přehled viz např. v KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 190.

⁸ Pro teoretický úvod do problematiky vyrovnání újmy prospěchem viz SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. Úvod do problematiky vyrovnání újmy prospěchem (*compensatio lucri cum damno*). *Právník*. 2022, roč. 161, č. 4.

⁹ Viz např. LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009; či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 502 an.; či GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*. 78. nebearb. Auflage. München: C. H. BECK, 2019, s. 297 an.; či THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*; či KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, 1987.

Z hlediska způsobu naložení s výhodou lze v případě existence tzv. vedlejší výhody¹⁰ v zásadě rozlišovat tři typy řešení případů vyrovnání újmy prospěchem, a to kumulaci, kompenzaci (regres) a redukci.¹¹

Kumulace: Jak napovídá sám název, vede toto řešení k odmítnutí zohlednění nabytého prospěchu při stanovení výše újmy, což zřetelně favorizuje poškozeného, který tak obdrží náhradu (plnění) z více zdrojů, tedy případně i několikrát. Zřetelný protiargument proti tomuto postupu tkví v jeho ne hospodárnosti či v nadměrném odškodnění (*over-compensation*) poškozeného.

Kompenzace (regres): Podle tohoto řešení škůdce nahradí prospěch, který získal poškozený v důsledku škodní události, a to zdroji, z něhož byl poskytnut. Typickým případem tohoto řešení je zákonná cese u soukromoprávního pojištění škodového typu. Zdá se, že toto řešení je nejvhodnější, avšak protiargumentem mohou být například vysoké náklady na realizaci kompenzace.

Redukce: Znamená snížení výše náhrady újmy poškozeného o nabytý prospěch bez současné kompenzace zdroje prospěchu ze strany škůdce. Sice dochází k podpoře škůdce, nicméně výhodou může být eliminace vysokých nákladů kompenzace. Negativní důsledek může spočívat rovněž v zatížení rozpočtů poskytovatelů prospěchu, kteří ke vzniku újmy žádným způsobem nepřispěli.

Je zjevné, že za každým předestřeným řešením se skrývá určitý hodnotový soud, na jehož základě lze ten který případ vyrovnání újmy prospěchem posoudit. V rámci jednotlivých skupin případů proto bude i s těmito řešeními a s nimi související argumentací pracováno, bude-li to pro tu kterou skupinu relevantní.

Materiály, se kterými bude v článku pracováno a z nichž bude čerpána argumentace vhodná pro český právní řád, vycházejí primárně ze zahraničí, jelikož česká doktrína i judikatura je v této oblasti poměrně kusá. Půjde zpravidla o zdroje vycházející z rakouské a německé právní úpravy. Je tomu tak nejen proto, že se při tvorbě o. z. a civilního deliktního práva zákonodárce oběma jurisdikcemi inspiroval a část pravidel zde zakotvených, i když s vybranými změnami, převzal, nýbrž rovněž proto, že se oba právní řády koncepčně problematikou vyrovnání újmy prospěchem zabývají dlouhodobě, což značí širokou argumentační základnu, doktrinární diskusi i soudní praxi. S ohledem na míru vhodnosti a přesvědčivosti argumentace týkající se posuzování jednotlivých případů bude zčásti poukázáno i na zdroje anglické či americké.

1. Prospěch nabytý vlastním jednáním poškozeného

První z relevantních skupin případů se týká majetkového prospěchu nabytého vlastním jednáním poškozeného. V případě majetkových újem souvisejících s ublížením na zdraví se typicky jedná o majetkový prospěch plynoucí z vlastní výdělečné činnosti poškozeného.

S ohledem na kritérium kongruence¹² bude relevantní nevýhoda (škoda), kterou přichází v úvahu vyrovnat výhodou v podobě výdělku z vlastní výdělečné činnosti poškozeného, spočívat ve ztrátě na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti poškozeného

¹⁰ Vedlejší výhodou (*collateral benefit*) se rozumí výhoda získaná z různých zdrojů (třetích osob) jako je kupř. stát, pojišťovna či veřejnost.

¹¹ Prakticky viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 159. Pro zevrubný teoretický rozbor viz LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*, s. 21 an.

¹² GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

(ve smyslu § 2962 občanského zákoníku), ve ztrátě na výdělku po skončení pracovní neschopnosti poškozeného (ve smyslu § 2963 občanského zákoníku) a v nákladech na výživu pozůstalých (ve smyslu § 2966 občanského zákoníku).

Kritérium kongruence¹³ se zakládá na určitém specifickém vnitřním vztahu mezi výhodou a nevýhodou. Podle Cantzlera¹⁴ tento vztah existuje, pokud výhoda současně podporuje zasažený právní statek. Thiele¹⁵ v této souvislosti vychází z myšlenky nerozlučného vztahu, ať už v podobě organické nebo hospodářské. Rakouská judikatura¹⁶ např. požaduje věcnou a časovou kongruenci. Požadavek na *shodný druh* výhody a nevýhody je v německém právu zakotven i v zákoně, konkrétně například v první větě § 116 I SGB.¹⁷ S tím úzce souvisí i účel normy (respektive smlouvy),¹⁸ na základě které partikulární výhoda vzniká, typicky v oblasti práva sociálního zabezpečení či pojišťovacího práva.¹⁹ Připomeňme v této souvislosti také čl. 10:103 PETL: „*When determining the amount of damages benefits which the injured party gains through the damaging event are to be taken into account unless this cannot be reconciled with the purpose of the benefit.*“ Zde jde tedy o zkoumání tohoto účelu ve vztahu k nevýhodě (škodě).

Poněkud vágní je konkrétní určitost tohoto kritéria při posuzování jednotlivých případů, jelikož zřejmě odvisí od hodnotového úsudku. Lze říci, že kongruence určuje kýžený stav, ale již nepopisuje, jak k němu dospět.²⁰ Eventualita argumentační rozkolísanosti je nabíledni.

Účelem vlastní výdělečné činnosti poškozeného je obstarání si zdrojů na život a s ním související výdaje. Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu trvání a po skončení pracovní neschopnosti zase kompenzuje výpadek ve vlastní výdělečné činnosti poškozeného, stejně tak jako náhrada nákladů na výživu pozůstalých, životní výdaje (jejich část) těmto oso-

¹³ Kongruenci lze chápat jednak v užším a jednak v širším smyslu. V užším smyslu jako požadavek na shodu nevýhody a výhody co do jejich druhu (*Art*). Naproti tomu v širším slova smyslu jako zvláštní vztah mezi výhodou a nevýhodou zohledňující více vnitřních aspektů než jen druhovou shodnost.

¹⁴ CANTZLER, K. Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch. *Archiv für die civilistische Praxis*. 1957, Vol. 156, No. 1.

¹⁵ THIELE, W. Gedanken zur Vorteilsausgleichung. *Archiv für die civilistische Praxis*. 1967, Vol. 167, No. 3.

¹⁶ Rozhodnutí OGH 8 Ob 298/71 ze dne 23. 11. 1971: „*Die Berücksichtigung der Haushaltsersparnis unter dem Gesichtspunkt der Vorteilsausgleichung kommt nur gegenüber sachlich und zeitlich kongruenten Schadensersatzansprüchen des Geschädigten, worunter die von ihm zu zahlenden Spitalskosten fallen, in Betracht.*“

[Vlastní překlad autorů: „Zohlednění ušetřených výdajů na domácnost z pohledu vyrovnání nevýhod prospěchem přichází v úvahu pouze oproti věcně a časově kongruentním nárokům na náhradu škody poškozeného, mezi něž patří i náklady hrazené poškozeným na pobyt v nemocnici.“] Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

¹⁷ „*Ein auf anderen gesetzlichen Vorschriften beruhender Anspruch auf Ersatz eines Schadens geht auf den Versicherungsträger oder Träger der Eingliederungshilfe oder der Sozialhilfe über, soweit dieser auf Grund des Schadensereignisses Sozialleistungen zu erbringen hat, die der Behebung eines Schadens der gleichen Art dienen und sich auf denselben Zeitraum wie der vom Schädiger zu leistende Schadensersatz beziehen.*“

[Vlastní překlad autorů: „Nárok na náhradu škody zakládající se na jiném právním předpisu přechází na pojistitele nebo poskytovatele dávky na začlenění nebo sociální pomoci, pokud tento je povinen v důsledku škodní události poskytnout sociální dávky (plnění), které slouží k napravení škody shodné povahy a které se vztahují ke stejnému časovému období jako škůdcem poskytnutá náhrada škody.“] Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_10/_116.html>.

¹⁸ PLETZER, R. Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld? *Juristische Blätter*. 2007, Vol. 129, No. 7, s. 415.

¹⁹ Inspirací pro tuto kategorii je pro civilní delikt ní právo inherentní ochranný účel normy (smlouvy). Viz např. DOLEŽAL, A. – DOLEŽAL, T. *Kausalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 100: „Zjednodušeně řečeno, vychází teorie o ochranném účelu normy z toho, že jak smluvní povinnosti, tak zákonné normy upravující odpovědnost za újmu a s nimi související konkrétní povinnosti opatrnosti (*Verkehrspflichten*) slouží ochraně pouze určitých zájmů. Ochrana těchto zájmů je v normách buď přímo vyjádřena, nebo ji lze teleologickým výkladem dovodit.“

²⁰ PLETZER, R. Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld? *Juristische Blätter*. 2007, Vol. 129, No. 7, s. 415.

bám. Lze tedy dospět k závěru, že mezi zasaženým právním statkem a výhodou (výdělkem z výdělečné činnosti) existuje vnitřní vztah, tedy že je možné uvažovat nad vyrovnáním škody tímto typem prospěchu. Jak výhoda, tak i nevýhoda jsou majetkového charakteru a týkají se věcně shodných právních statků.

Za příklad, v němž se objevuje výhoda při náhradě za ztrátu na výdělku, může sloužit německý případ učitele autoškoly, který v důsledku škodní události nemohl vyučovat, tedy vykonávat výdělečnou činnost. Následně se výpadek v příjmu snažil nahradit zvýšeným pracovním úsilím, tedy výukou více hodin autoškoly, než kolik představovalo jeho standardní pracovní zatížení. Při náhradě škody v podobě ztráty na výdělku pak vyvstává otázka, zda je třeba výdělek získaný zvýšeným pracovním zatížením zohlednit a výši škody o něj snížit.²¹

Co se týče nákladů na výživu pozůstalých, lze např. zmínit případ vdovy, která počala být po smrti manžela výdělečně činná, aby si alespoň částečně kompenzovala výpadek ve výživném poskytovaném manželem. Z pohledu problematiky vyrovnání újmy prospěchem jde o otázku zohlednění takto získaných finančních zdrojů oproti náhradě nákladů na výživu.²²

Jak německá, tak i rakouská převažující doktrína i judikatorní praxe²³ posuzuje tento typ případů vyrovnání újmy prospěchem rovněž na základě povinnosti poškozeného spolupůsobit ke zmírnění škody (tzv. „*Schadenminderungspflicht*“).²⁴ V německém právu viz § 254 BGB, zejména jeho druhý odstavec.²⁵ To znamená, že výhoda vzniklá z vlastní výdělečné činnosti poškozeného se zohlední při výpočtu výše škody v podobě ztráty na výdělku či v nákladech na výživu v té míře a rozsahu, v jakém je poškozený povinen

²¹ Viz rozhodnutí BGH VI ZR 147/69 ze dne 16. 2. 1971, dostupné z: <<https://dejure.org/>>. V soudem řešeném případě nicméně škoda vznikla kvůli poškození vozidla učitele autoškoly, a nikoliv v důsledku zásahu do pracovní schopnosti poškozeného.

²² Ilustrativně rozhodnutí BGH III ZR 83/51 ze dne 13. 12. 1951, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

²³ Viz případy týkající se učitele autoškoly (rozhodnutí BGH VI ZR 147/69 ze dne 16. 2. 1971: „*Wer Ersatz entgangenen Gewinns wegen verhinderter Geschäfte fordert, braucht sich den Ertrag nachgeholler Geschäfte nicht anrechnen zu lassen, soweit sich die Nachholung als überpflichtmäßige Maßnahme darstellt.*“)

[Vlastní překlad autorů: „Osobě, která žádá náhradu ušlého zisku v důsledku zmařených obchodů, se nezapočítá výnos z obchodů následně uzavřených za účelem zmírnění ztráty, pokud uzavření takových obchodů představuje nadměrné úsilí.“] a vdovy (rozhodnutí BGH III ZR 83/51 ze dne 13. 12. 1951: „*An der Rechtsprechung des Reichsgerichts (RGZ 154, 236) wird festgehalten, daß auch auf die Rentenansprüche aus § 844 Abs 2 BGB die Grundsätze des § 254 Abs 2 BGB (Mitverschulden bei Verstoß gegen die Verpflichtung zur Schadensminderung) Anwendung finden.*

Die Witwe eines Getöteten muß sich auf die Schadensersatzrente aus § 844 Abs 2 BGB Einkünfte, die sie aus eigenem Erwerb tatsächlich erzielt hat oder hätte erzielen können, insoweit anrechnen lassen, als sie gegen Treu und Glauben verstoßen würde, wenn sie die Übernahme einer ihr zumutbaren Erwerbstätigkeit ablehnen würde.“)

[Vlastní překlad autorů: „Z judikatury Říšského soudu (RGZ 154, 236) plyne, že také na nároky plynoucí z § 844 odst. 2 BGB se užití zásady § 254 odst. 2 BGB (spoluzavinění při porušení povinnosti působit ke zmírnění škody). Vdova po zemřelé osobě musí oproti nároku vyplývajícímu z § 844 odst. 2 BGB strpět započtení takových příjmů, kterých skutečně dosáhla nebo vlastní výdělečnou činností dosáhnout mohla, pokud by v rozporu s principem poctivosti odmítla vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost.“]

²⁴ Viz např. KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Allgemeiner Teil*, s. 339 an.; či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 511; či GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

²⁵ „(2) Dies gilt auch dann, wenn sich das Verschulden des Beschädigten darauf beschränkt, dass er unterlassen hat, den Schuldner auf die Gefahr eines ungewöhnlich hohen Schadens aufmerksam zu machen, die der Schuldner weder kannte noch kennen musste, oder dass er unterlassen hat, den Schaden abzuwenden oder zu mindern. Die Vorschrift des § 278 findet entsprechende Anwendung.“

[Vlastní překlad autorů: „To platí i v případě, že se zavinění poškozeného omezuje na to, že dlužníka neupozornil na nebezpečí mimořádně vysoké škody, o kterém dlužník nevěděl ani vědět nemusel, nebo že škodu neodvrátil nebo nezmiřnil. Ustanovení § 278 se použije obdobně.“]

působit ke zmírnění škody. Úsilí poškozeného přesahující tuto hranici se pak nepřičítá ve prospěch škůdce, nýbrž poškozeného, a tato část zápočtu (zohlednění) nepodléhá. Jinými slovy, ve stejné míře jako je poškozený povinen působit ke snižování škody, je povinen usilovat o vznik výhod.²⁶ V důsledku se jedná o vyjádření zásady rovného zacházení v soukromém právu týkající se povinností v případě jejich plnění a neplnění.²⁷

V praxi podle Kuhna nejčastěji půjde o smíšené případy, v nichž bude na jedné straně existovat povinnost poškozeného působit přiměřeně ke zmírňování škody výkonem vlastní výdělečné činnosti a současně na straně druhé poškozený touto činností získá více, než kolik odpovídá právě této zmírňovací povinnosti.²⁸

Pokud poškozený kompenzuje výpadek příjmů tím způsobem, že vynakládá větší úsilí či námahu, kterou by, nebýt škodní události, vynakládat nemusel, nelze takové úsilí poškozeného přičítat ve prospěch škůdce a takto dosahovaný příjem posuzovat jako příjem, od něhož se bude odvíjet výpočet výše způsobené škody.²⁹ Explicitní vyjádření této zásady obsahuje občanský zákoník ve svém § 2963 odst. 2.

Pro posouzení přípustnosti vyrovnat škodu prospěchem v této skupině případů je tudíž klíčové určit, v jaké míře existuje povinnost poškozeného k vlastní výdělečné činnosti jako faktoru působícího na výši škody. Východiskem je takové úsilí poškozeného, které lze očekávat od každého řádného a rozumného člověka při odvrácení škod.³⁰ Respektive úsilí, které odpovídá *přiměřené* pracovní zátěži poškozeného.³¹ Konkrétní hranici pak určují skutkové okolnosti každého jednotlivého případu, obecně ji determinovat nelze. Povinnost poškozeného spolupůsobit ke zmírnění škody je „směrnicí“, jež navrhuje, jak tento typ případů řešit,³² ke stanovení konkrétní hranice ale samostatně nevede.

Dle našeho názoru s ohledem na výše uvedená odůvodnění je možné tento typ případů vyrovnání újmy prospěchem posuzovat podobně i v českém právu. Následky nezakročení poškozeného přiměřeným způsobem k odvrácení hrozící újmy upravuje § 2903 odst. 1 občanského zákoníku a spoluúčast poškozeného na škodě zase § 2918 občanského zákoníku.³³

2. Prospěch nabytý dobrovolným plněním třetí osoby

Prospěch nabytý dobrovolným plněním třetí osoby má ve většině případů podobu darování, a to ať už ze strany jednotlivců, například osob poškozenému blízkých, nebo ze strany většího počtu osob, typicky může jít o různé dobročinné sbírky či plnění charitativního charakteru.³⁴ Švýcarské soudy např. posuzovaly případ, v němž zaměstnavatel dobrovolně poskytoval mzdu zaměstnanci, kterému škůdce ublížením na zdraví přivodil pracov-

²⁶ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 511; či KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 138 an.

²⁷ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 66.

²⁸ KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 144.

²⁹ GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

³⁰ Viz např. THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 68.

³¹ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 511. Explicitně je hledisko přiměřenosti zmíněno v § 2903 odst. 1 o. z.

³² KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 144.

³³ Podrobněji ke vzájemnému vztahu obou ustanovení viz např. MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 104 an.

³⁴ Viz např. THE LAW REFORM COMMISSION. *Consultation Paper on Section 2 of the Civil Liability (Amendment) Act, 1964: The Deductibility of Collateral Benefits from Awards of Damages*. 1999, s. 35. Dostupné z: <<https://www.lawreform.ie/fileupload/consultation%20papers/cpCollateralBenefits.pdf>>.

ní neschopnost, přičemž zaměstnavatel k plnění nebyl povinen ani smluvně, ani podle zákona.³⁵

Co se týče kritéria kongruence v podobě věcného vztahu mezi výhodou a nevýhodou, nemusí být v těchto případech na první pohled zjevně specifikován. Lze usuzovat, že je tomu tak z důvodu, že záměrem třetí osoby při poskytnutí dobrovolného plnění poškozenému je obvykle zlepšení jeho celkového negativního postavení způsobeného škodní událostí, jinými slovy, dárce *a priori* nerozlišuje, zda má poskytované plnění kryt primárně například výdaje spojené s léčením poškozeného, vytrpěné bolesti či životní náklady. Dobrovolné plnění třetí osoby může zlepšovat postavení poškozeného týkajícího se všech do úvahu přicházejících majetkových sfér při škodě způsobené ublížením na zdraví.

Starší německá judikatura posuzovala tento typ případů samostatně podle kritéria faktické příčinné souvislosti, respektive podle hlediska adekvátnosti kauzálního nexu.³⁶ Jako příklad lze uvést klasický případ zřícení mostu a následné dobročinné sbírky ve prospěch pozůstalých po obětech tohoto neštěstí. Soud zohlednění prospěchu v podobě výnosu z dobročinné sbírky odmítl s odůvodněním, že výhoda plynoucí z takové sbírky není v adekvátní příčinné souvislosti se škodnou událostí, protože netvoří následek, který by vznikl podle pravidelného běhu věcí.³⁷

Moderní doktrína při posuzování této skupiny případů s kritériem adekvátnosti příčinné souvislosti již výhradně nepracuje, orientována je dále na hledisko účelu, pro který třetí osoby tento typ plnění poskytují (účel smlouvy).³⁸ Zjišťujeme, zda bylo účelem plnění zprostit škůdce povinnosti k náhradě škody vůči poškozenému, či naopak zda bylo jeho účelem zlepšit majetkové postavení poškozeného. V prvním případě je započtení prospěchu vůči škodě přípustné, v druhém nikoliv.

To úzce souvisí s kompenzační a preventivní funkcí civilního deliktního práva. Cílem náhrady (kompenzace) škody je vyrovnat veškerou způsobenou újmu a nikoliv více, tedy současně zabránit obohacení poškozeného poskytnutou náhradou (*Bereicherungsverbot*).³⁹ Preventivní funkci lze vymezit jako nástroj pro předcházení vzniku újmy odrazující škůdce od negativního působení na právem chráněné statky.⁴⁰ V rámci teorie vyrovnání újmy prospěchem to znamená, že nesmí docházet k nespravedlivému zvýhodnění škůdce zohledněním výhody, čímž by se oslabovalo preventivní působení na škůdce.⁴¹ Jinými slovy, poškozený a ani škůdce nesmí být prostřednictvím náhrady újmy ani bezdůvodně obohaceni, ani znevýhodněni.

Požadavek na zjišťování účelu a smyslu plnění třetí osoby je možné taktéž odvodit od teorie rozložení škod (*Schadensverlagerungstheorie*). Pokud plnění třetí osoby bez dalšího samo o sobě nezmírňuje škodu, ale znamená pouhý přesun škody na jinou osobu než škůdce, je zapotřebí zkoumat, zda je účelem předmětného plnění vyrovnat škodu, nebo ponechat poškozenému právo na náhradu škody nedotčeno.⁴²

³⁵ Případ uvedený v KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 154.

³⁶ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 89.

³⁷ Rozhodnutí RG v. 2. 8. 1935, JW 1935, S. 3369, 3370. Citováno z: GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 299.

³⁸ Viz např. LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*, s. 66; či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 519; či GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 299.

³⁹ KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Allgemeiner Teil*, s. 326 an.

⁴⁰ KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*, s. 75 an.

⁴¹ Viz např. rozhodnutí OGH 10 Ob 209/02m ze dne 18. 7. 2002, dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

⁴² KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 154.

Účel plnění třetí osoby je tedy třeba zjistit a zásadně respektovat. Ten plyne z vůle jednajících osob. Není-li taková vůle zřejmá, lze zpravidla vycházet z pravidla, že obvykle dárce nemíní svým plněním zprostit škůdce povinnosti k náhradě škody, což lze podpořit také skutečností, že dárci musí být přece známo, že obecně podle (deliktního) práva má poškozený proti škůdci právo na náhradu způsobené škody.⁴³ Pokud ale třetí osoba zamýšlela svým plněním nahradit způsobenou škodu a škůdce zprostit povinnosti k její náhradě, tenduje německy hovořící doktrína k zohlednění prospěchu jako výhody oproti způsobené škodě, přičemž na vztah mezi škůdcem a poškozeným se bude aplikovat pravidlo zakotvené v § 267 BGB týkající se plnění dluhu pomocí třetí osoby.⁴⁴ V českém právu se jedná o § 1936 občanského zákoníku.⁴⁵

S ohledem na výše uvedenou argumentaci jsme toho názoru, že lze tento typ případů vyrovnání újmy prospěchem posuzovat obdobným způsobem i v českém právu.

Za vhodné rovněž považujeme předestřít přístup zastávaný v anglickém právu. Podle Lewise⁴⁶ soudy v téměř všech zemích Spojeného království pomíjí při určování výše škody dary či dobročinná plnění od třetích osob, jinými slovy zde nedochází k vyrovnání škody prospěchem. Vůdčím rozhodnutím (*leading case*) v této věci je případ *Redpath v Belfast and County Down Railway*,⁴⁷ v němž šlo o peněžní zdroje z veřejné sbírky vybrané pro oběti železniční nehody.

Z argumentace soudců lze vyzdvihnout následující důvody odmítnutí vyrovnání újmy předmětným prospěchem:

- rozpor se zdravým rozumem a přirozenou spravedlností (kritérium obecného hodnotového úsudku⁴⁸);
- nedůvodné zvýhodnění škůdce snížením výše nahrazované škody (projev preventivní funkce civilního deliktního práva⁴⁹);
- obava z „vyschnutí“ charitativních zdrojů (zabránění snižování motivace dárců přispívat, má-li z dobročinnosti těžit škůdce a nikoliv poškozený).

Závěrem lze rozhodnout o zařazení řešení této skupiny případů pod jeden ze tří výše zmíněných doktrinárních způsobů naložení s výhodou, tedy buď jako kumulaci, kompenzaci, nebo redukci.⁵⁰ Jelikož se výhody v podobě dobrovolného plnění třetích osob zpravidla při určování výše škody nezohledňují, jedná se o kumulaci. Nabytý prospěch zlepšuje majetkové postavení poškozeného a nezbavuje škůdce povinnosti nahradit veškerou škodu ani tuto povinnost nezmiňuje. Protiargument v podobě nadměrného odškodnění

⁴³ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 519; či KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 154.

⁴⁴ GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 299.

⁴⁵ „(1) Věřitel musí přijmout plnění, které mu se souhlasem dlužníka nabídne třetí osoba. To neplatí, je-li plnění vázáno na osobní vlastnosti dlužníka.

(2) Kdo plní dluh jiného, aniž za dluh ručí a ani jinak dluh nezajistil, může na věřiteli požadovat před splněním nebo při něm, aby mu postoupil svoji pohledávku.“

⁴⁶ LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*, s. 66 an.

⁴⁷ *Redpath v Belfast and County Down Railway* [1947] NI 167. Citováno z: LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*, s. 66 an.

⁴⁸ Podrobněji viz SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. Nemajetková újma při ublížení na zdraví a její vyrovnání prospěchem (*compensatio lucri cum damno*). *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, Vol. 29, No. 1, s. 40 an.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Viz Úvod.

poškozeného a nehospodárnosti takového přístupu se v této skupině případů neuplatní, jelikož převažují hodnotová hlediska svědčící pro odmítnutí zohlednění výhody.

3. Prospěch získaný bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby: ušetřené náklady

Obdobně jako u případů popsanych v prvním oddílu bude i u prospěchu v podobě ušetřených nákladů hrát zásadní roli kritérium kongruence. Relevantními nevýhodami, které by mohly být vyrovnány předmětnými výhodami a kterým bude v této části věnována pozornost, jsou náklady spojené s péčí o zdraví, osobu nebo domácnost poškozeného (ve smyslu § 2960 občanského zákoníku), ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti poškozeného (ve smyslu § 2962 občanského zákoníku) nebo ztráta na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při invaliditě) ve smyslu § 2963 občanského zákoníku.

K zohlednění ušetřených nákladů dochází z důvodu jejich úzkého vztahu⁵¹ k nevýhodě, a to ve smyslu tzv. diferenční hypotézy, podle níž se výše majetkové škody určuje jako rozdíl mezi dvěma majetkovými stavy, prvním po škodní události a druhým při odmyšlení škodní události.⁵² Snad z tohoto důvodu někteří autoři z řad švýcarské či německé doktríny upozorňují, že se v těchto případech o problematiku vyrovnání újmy prospěchem nejedná, a to například poukazem, že škoda spočívá právě v rozdílu k jinak vzniklým nákladům.⁵³ Tito autoři jinými slovy považují existenci vnitřního vztahu mezi předmětnými výhodami a nevýhodami za samozřejmou.

Za ilustrativní případ posuzování přípustnosti zohlednění některých ušetřených nákladů, který řešila německá soudní praxe, může sloužit rozhodnutí BGH VI ZR 198/78,⁵⁴ v němž se soud vyjádřil k přípustnosti zohlednění výhody v podobě ušetřených nákladů na stravu v případě hospitalizace poškozeného a rovněž výhody spočívající v úspoře cestovního do práce při pracovní neschopnosti poškozeného.

Prve uvedený typ výhody (ušetřené náklady na stravu) odmítl soud zohlednit oproti nevýhodě v podobě ztráty na výdělku s odůvodněním, že zřejmě absentuje *věcný vztah* mezi ztrátou na výdělku a úsporou. Náklady na vlastní stravu poškozeného vznikají bez ohledu na důsledky plynoucí z ublížení na zdraví. K úspoře nákladů na stravu poškozeného došlo z důvodu, že tyto náklady hradila zdravotní pojišťovna poškozeného v rámci jeho hospitalizace v nemocnici, a to jako součást nákladů na péči o zdraví poškozeného. Výhoda v podobě úspory nákladů na stravu proto může být nanejvýš zohledněna oproti nevýhodě spočívající v nákladech na péči o zdraví poškozeného.⁵⁵

⁵¹ Tedy podle kritéria kongruence.

⁵² GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 288 a 300.

⁵³ Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 134.

⁵⁴ Rozhodnutí BGH VI ZR 198/78 ze dne 22. 1. 1980, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

⁵⁵ „In solchen Fällen fehlt es ersichtlich am sachlichen Zusammenhang zwischen dem Erwerbsschaden und der Ersparnis: Die Verpflegungskosten fallen ohne Rücksicht auf die den Erwerbsschaden auslösende Verletzung an; daß der Verletzte die Kosten während seines Krankenhausaufenthalts erspart, beruht allein auf ihrer Übernahme durch seinen Versicherer (Krankenversicherer oder gesetzliche Krankenkasse) im Rahmen der Heilbehandlung, deretwegen der Krankenhausaufenthalt erforderlich wird. Mit dem Verdienstausschlag, den der im Streitfall in Rede stehende Ersatzanspruch ausgleichen soll, hat die Ersparnis dagegen nichts zu tun. (Vgl dazu auch Wussow, *Unfallhaftpflichtrecht* 12. Aufl Tz 1481; *WI* 1961, 3; 1978, 146; 1971, 107, 189; 1975, 13ff). Nichts anderes will auch das Senatsurteil vom 13. Oktober 1970 = aaO besagen, dessen insoweit freilich mehrdeutige Formulierung das Berufungsgericht veranlaßt hat, die Revision zuzulassen. Deshalb können solche Ersparnisse im Wege der Vorteilsausgleichung allenfalls auf den Ersatzanspruch für die Heilbehandlungskosten angerechnet werden.“

Druhý posuzovaný typ výhody, úspora cestovného za jízdy do zaměstnání, již věcně se ztrátou na výdělku podle úvahy soudu souvisí, a proto je způsobilá tuto nevýhodu vyrovnat.⁵⁶ Aby totiž mohla poškozená dosahovat výdělku, musela vynakládat náklady na cestu do zaměstnání. Pokud poškozená do zaměstnání z důvodu škodní události nemohla dojíždět, náklady z tohoto důvodu nevznikly a došlo k jejich úspoře.

S judikatorními závěry se doktrína v zásadě ztotožňuje.⁵⁷

Pokud k ušetření nákladů došlo na základě zvláštních okolností či kvůli nadměrnému omezení (odpírání) ze strany poškozeného, nelze majetkové výhody v této podobě oproti škodě zohlednit.⁵⁸ V prvním případě bude zpravidla absentovat vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence). V druhém případě pak oproti vzniklé výhodě stojí opět nevýhoda, což značí, že v důsledku žádná započítatelná výhoda nevznikne.⁵⁹

Soudní praxe⁶⁰ rovněž nabádá k opatrnosti při započítávání ušetřených nákladů na náhradu za ztrátu na výdělku (po dobu i po skončení pracovní neschopnosti), pokud jde o úspory v důsledku změn ve způsobu života poškozeného, které byly zapříčiněny pracovní neschopností poškozeného způsobené škodní událostí nebo omezením spotřeby z jeho strany (např. se může jednat o vzdání se vozidla, druhého bytu v místě výkonu práce

---

[Vlastní překlad autorů: „V takových případech zjevně neexistuje věcná souvislost mezi ztrátou na výdělku a úsporou: náklady na stravu vznikají bez ohledu na úraz, který způsobil ztrátu výdělku; skutečnost, že poškozený ušetří náklady během pobytu v nemocnici, je založena pouze na jejich převzetí jeho pojistitelem (zdravotní pojišťovnou nebo zákonným zdravotním pojištěním) v souvislosti s léčbou, pro kterou se pobyt v nemocnici stane nezbytným. Se ztrátou na výdělku, kterou má kompenzovat nárok na náhradu škody, o který se v tomto sporu jedná, nemá taková úspora nic společného. (srov. k tomu také Wussow, Unfallhaftpflichtrecht 12. Aufl. Tz 1481; WI 1961, 3; 1978, 146; 1971, 107, 189; 1975, 13 a další). Nic jiného nemá na mysli rozhodnutí senátu ze dne 13. října 1970 = aaO, jehož formulace byla v tomto ohledu nejednoznačná a která vedla odvolací soud k vyhovění odvolání. Proto lze tyto úspory ve světle vyrovnání újmy prospěchem nanejvýš zohlednit vůči nároku na náhradu nákladů na péči o zdraví poškozeného.“]

⁵⁶ „Bei der Fahrtkostensparnis fehlt es demgegenüber an einem sachlichen Zusammenhang mit dem Verdienstaussfall nicht. Für sie ist der Ausfall des Verletzten an seinem Arbeitsplatz nicht nur äußere Anknüpfung wie für die eben erwähnte Ersparnis der häuslichen Verpflegungskosten, die erst durch die stationäre Heilbehandlung erwächst. Die Fahrtkosten mußte die Beamtin zur Ausübung ihres Berufes machen; nur weil sie ihren Beruf wegen der Dienstunfähigkeit nicht ausüben kann, entstehen auch diese Kosten nicht.“

[Vlastní překlad autorů: „Naproti tomu v případě úspory cestovních nákladů věcná souvislost se ztrátou na výdělku nechybí. Pro ni není nepřítomnost poškozeného na pracovišti pouze vnějším pojtkem jako shora uvedená úspora nákladů na stravu, která vzniká až v důsledku hospitalizace. Státní zaměstnankyně musela vynaložit cestovní náklady, aby mohla vykonávat své povolání; pouze proto, že nemůže vykonávat své povolání z důvodu pracovní neschopnosti, nevznikají ani tyto náklady.“]

⁵⁷ Viz např. GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). Bürgerliches Gesetzbuch, s. 300. Či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. Schadensersatz, s. 503.

⁵⁸ Viz např. KUHN, R. Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht, s. 134; či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. Schadensersatz, s. 503 an.; či GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). Bürgerliches Gesetzbuch, s. 300. Či již zmiňované rozhodnutí BGH VI ZR 198/78: „Zurückhaltung in der Anrechnung auf den Erwerbsschaden ist daher dann geboten, wenn es um Ersparnisse geht, in denen sich Veränderungen in der Lebenshaltung niederschlagen, zu denen der Verletzte durch die Arbeitsunfähigkeit veranlaßt oder gar unter Konsumverzicht (etwa durch Abschaffung seines Pkw oder durch Aufgabe einer Zweitwohnung am Arbeitsplatz oder durch Umstellen von einer Gaststättenverpflegung auf häusliche Verpflegung) gezwungen wird. Die Ersatzpflicht soll hier sicherstellen, daß der Verletzte über dasselbe Arbeitseinkommen verfügen kann wie ohne den Unfall; wie er das Geld verwendet, geht den Schädiger grundsätzlich nichts an.“

[Vlastní překlad autorů: „Zdržlivost při započítávání na ztrátu na výdělku je tedy nutná tehdy, jde-li o úspory, v nichž se promítají změny životní úrovně, k nimž je poškozený nucen v důsledku pracovní neschopnosti nebo v důsledku omezení spotřeby (např. vzdání se automobilu nebo druhého bytu v místě výkonu práce nebo přechod ze stravování v restauraci na stravování domácím). Povinnost k náhradě škody zde má zajistit, aby poškozený mohl disponovat stejným příjmem jako při odmyšlení škodní události; do toho, jak peníze užije, škůdci v zásadě nic není.“]

⁵⁹ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. Schadensersatz, s. 504.

⁶⁰ Rozhodnutí BGH VI ZR 198/78 ze dne 22. 1. 1980, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

či o přechod ze stravování v restauraci na stravování domácí). Je třeba si totiž uvědomit, že účelem náhrady škody (ztráty na výdělku) je, aby poškozený disponoval obdobným příjmem jako při absenci škodní události. Jinými slovy, jakým způsobem výdělek, respektive jeho náhradu, poškozený užije, závisí toliko na něm a na jeho rozhodnutí, nikoliv na škůdci a jeho poměrech. Nadto lze zmínit, že i v této souvislosti se soud explicitně vyjádřil, že vyrovnání újmy prospěchem musí být spravedlivé (*billig*) a že poškozený nesmí obdržet více, než kolik činí skutečná škoda (výraz kompenzační funkce civilního deliktního práva).

Lze uzavřít, že v rámci skupiny případů týkajících se úspory nákladů bude třeba velmi pečlivě sledovat vnitřní vztah (a jeho intenzitu) mezi předmětnými výhodami a nevýhodami, aby mohlo být náležitě rozhodnuto o přípustnosti vyrovnání újmy vzniklým prospěchem. Takto je podle našeho názoru přípustné a vhodné postupovat i při posuzování této skupiny případů v českém právním řádu.

4. Prospěch plynoucí z usmrcení (zánik vyživovací povinnosti, dědictví)

4.1 Obecně

Shodným rysem skupiny případů týkající se nároků pozůstalých při usmrcení člověka je podle doktríny nutnost posuzovat přípustnost zohlednění v úvahu přicházejících majetkových výhod oproti nevýhodám za pomoci kritéria kongruence v širokém slova smyslu, jinými slovy, je třeba zkoumat, zda obsah a účel příslušného nároku poškozeného na náhradu škody odpovídá obsahu a účelu nabyté výhody.⁶¹ Judikatura dále pracuje s kritériem v podobě adekvátnosti kauzálního nexu,⁶² včetně smyslu a funkcí civilního deliktního práva.⁶³

V rámci této skupiny případů půjde o výhody v podobě zániku vyživovací povinnosti, typicky mezi manželi, a v podobě nápadu dědictví. Škodou, kterou přichází v úvahu těmito výhodami vyrovnat, jsou náklady na výživu pozůstalých (ve smyslu § 2966 občanského zákoníku).⁶⁴

Dalším markantem s tím úzce souvisejícím je skutečnost, že poškozený pozůstalý je toliko tzv. prostředně (nepřímo) poškozený, jehož vlastní právní statky (*Rechtsgüter*) nebyly škodní událostí přímo zasaženy a kterému se poskytuje náhrada nikoliv celé, nýbrž části škody, a to právě ušlé výživy.⁶⁵ Cílem náhrady nákladů na výživu je podle české doktríny kompenzovat nevýhody pozůstalých vzniklé v důsledku smrti osoby povinné poskytovat jim výživné a umožnit zachování jejich ekonomické situace, jako by ke smrti živitele nedošlo⁶⁶ či, jinými slovy, zachovat pozůstalým obdobný ekonomický stav, který

⁶¹ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 506.

⁶² Viz např. rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953, dostupné z: <<https://dejure.org/>>. Podrobněji viz dále.

⁶³ *Ibidem*: „Es ist vielmehr in jedem einzelnen Fall zu prüfen, ob eine Anrechnung dem Sinn und Zweck der Schadensersatzpflicht entspricht.“

[Vlastní překlad autorů: „V každém jednotlivém případě je dále třeba zkoumat, zda zápočet odpovídá smyslu a účelu povinnosti k náhradě škody.“] Podrobněji opět viz dále.

⁶⁴ V německém právu jde o nároky podle § 844 odst. 2 BGB.

⁶⁵ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 91.

⁶⁶ DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*, s. 1061.

by tu byl nebýt smrti živitele.⁶⁷ Podle švýcarské doktríny i judikatury⁶⁸ ale výše náhrady odvisí od schopnosti poškozeného sám se žít (*Unterstützungsbedürftigkeit*).⁶⁹ Z toho plyne, že náhrada nákladů na výživu necílí na náhradu výpadku ve skutečně poskytovaném výživném, ale toliko na zachování dosavadního životního standardu poškozeného; pokud tedy poškozený výživu nepotřebuje, aby si zachoval svoji obvyklou životní úroveň, žádný nárok na náhradu nákladů na výživu mu nepřísluší. Jak bude poukázáno níže, objevuje se tato problematika typicky v případech dřívějšího nabytí dědictví poškozeným po zemřelém živiteli, které může být takového rozsahu, že poškozený pozůstalý výživné *ex nunc* fakticky nepotřebuje.

4.2 Zánik vyživovací povinnosti

Zohlednění výhody v podobě zániku (vzájemné) vyživovací povinnosti oproti náhradě nákladů na výživu by zpravidla nemělo činit významnější obtíže, jelikož jde o nesamostatné výhody, což značí existenci kauzálního nexu mezi škodní událostí a vznikem výhody.⁷⁰ Stejně tak jde o právní statky majetkového charakteru, které vzájemně pro svou povahu věcně souvisí. Na jedné straně dochází ke ztrátě na výživě (škodě), na druhé odpadá korelující povinnost v podobě vyživovací povinnosti (výhoda).

Za ilustrativní příklad může sloužit deliktní usmrcení jednoho z manželů, v důsledku čehož druhému pozůstalému manželu odpadla vyživovací povinnost právě vůči manželu usmrcenému.⁷¹ Obdobné skutkové okolnosti posuzoval například německý Nejvyšší soud (BGH) v rozsudku sp. zn. BGH VI ZR 31/70,⁷² který dospěl k závěru, že je třeba na tyto případy aplikovat zásady vyrovnání újmy prospěchem a zánik vyživovací povinnosti případně posuzovat jako výhodu na straně poškozeného.

Německá doktrína tento přístup převážně kvituje. Nicméně nikoliv vždy, ojediněle poukazuje na absenci kritéria právě v podobě kongruence.⁷³ Tak například Lange s Schiemannem⁷⁴ upozorňují, že smrt manžela nelze jednoduše považovat za výhodu, a proto rovněž nelze na vzájemná práva a povinnosti plynoucí z manželského svazku nahlížet jako na něco, co lze jednoduše směnit (*Austauschverhältnis*), kýženou kongruenci mezi odpadnutím vyživovací povinnosti a ztrátou na výživě za těchto skutkových okolností tedy nenalézají. Jelikož kritérium v podobě kongruence rovněž odvisí od hodnotového úsudku, je názorová rozkolísanost při jeho aplikaci pochopitelná.

⁶⁷ BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1741 an.

⁶⁸ Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 145 an.

⁶⁹ K tomu srov. v českém právu § 911 o. z.

⁷⁰ Viz KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 146.

⁷¹ Podle českého práva je vyživovací povinnost mezi manželi zakotvena v § 697 o. z. V německém právu odvisí od § 1360 BGB.

⁷² Rozhodnutí BGH VI ZR 31/70 ze dne 13. 7. 1971: „Bei Bemessung der Geldrente, die der Ersatzpflichtige dem Ehemann einer getöteten Ehefrau nach § 844 Abs. 2 BGB für den Verlust der gesetzlich geschuldeten Haushaltsführung zu entrichten hat, bestimmt sich nach den Regeln der Vorteilsausgleichung, inwieweit der Wegfall der eigenen Unterhaltsverpflichtung des Ehemannes aus § 1360 BGB zugunsten des Ersatzpflichtigen zu berücksichtigen ist.“

[Vlastní překlad autorů: „Při určování výše peněžitého důchodu, který má osoba povinná k náhradě škody zaplatit manželovi zemřelé manželky za ztrátu na výživě (vedení domácnosti) podle § 844 odst. 2 občanského zákoníku, se podle pravidel vyrovnání újmy prospěchem určuje, v jakém rozsahu má být ve prospěch osoby povinné k náhradě škody zohledněn zánik vlastní vyživovací povinnosti manžela podle § 1360 občanského zákoníku.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

⁷³ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 88.

⁷⁴ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 507.

Co se týče případů usmrcení dítěte rodičů, v nichž plnění vyživovací povinnosti přichází v úvahu teprve ve vzdálené budoucnosti (nutnost hypotetického posuzování budoucích poměrů usmrceného potomka bez jasnějších kontur) nebudou tyto v právu českém (na rozdíl od švýcarského práva)⁷⁵ činit obtíže. Ustanovení § 2966 odst. 1 občanského zákoníku totiž váže nárok na náhradu nákladů na výživu na den smrti živatele („[...] *ke dni své smrti poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu*“). Budoucí výživu (a její ujití) české právo zapovídá kompenzovat, škoda nevzniká, není co prospěchem vyrovnávat.

4.3 Dědictví

Při usmrcení blízkého člověka poměrně často nastává situace, kdy pozůstalým po zemřelém napadne dědictví, které nemusí být nezanedbatelné hodnoty. Je-li zemřelý současně živatelem pozůstalých, může těmto osobám v důsledku jeho smrti rovněž vzniknout právo na náhradu nákladů na výživu (ve smyslu § 2966 občanského zákoníku). Otázkou k posouzení ve smyslu teorie vyrovnání újmy prospěchem je, jakým způsobem se nabytí dědictví projeví při určení výše škody spočívající v ušlé výživě.⁷⁶ Z hlediska kritéria kongruence jde o to, že poškozenému případně majetek, jenž může použít na svou výživu a ze kterého navíc zemřelý mohl plnit vyživovací povinnost vůči oprávněnému poškozenému. Věcně tedy výhoda i nevýhoda určitým způsobem souvisí.

Za zjevně *nespravedlivé* lze považovat automatické zohlednění dědictví jako celku s odůvodněním, že po přirozené smrti zůstavitele by pozůstalí přeci obdrželi dědictví i tak⁷⁷ (zřejmý poukaz na absenci příčinné souvislosti).

Německá soudní praxe v této souvislosti rozlišuje mezi základem dědictví (*Stamm*) a výnosy z dědictví (*Ertragnisse, Einkünfte*).⁷⁸ Za základ dědictví může sloužit bytová jednotka a za výnos nájemné z ní případně plynoucí.

Výchozím pravidlem je, že základ dědictví se oproti ušlé výživě nezohledňuje, zatímco výnosy ano.⁷⁹

U základu dědictví se argumentuje, že by dědicům připadl i při pravidelném běhu věcí, tedy po přirozené smrti zůstavitele.⁸⁰ Je zřejmé, že by mezi škodní událostí a výhodou absentovala (adekvátní) příčinná souvislost, proto zde k vyrovnání újmy prospěchem nedochází.

To je ale třeba dále upřesnit. S ohledem na kritérium v podobě adekvátní příčinné souvislosti platí, že ty části dědictví (nebo i dědictví jako celek – základ nevyjímaje) lze oproti škodě započíst, pokud škodní událost byla příčinou nápadu dědictví, jinými slovy, pokud

⁷⁵ Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 146.

⁷⁶ Podrobně a poměrně komplexně se touto otázkou zabývala a zabývá německá judikatura i doktrína, proto jsou tyto zdroje výchozí inspirací pro následující text.

⁷⁷ LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH, G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*. 14. Auflage. Köln: Wolters Kluwer, 2019, s. 395.

⁷⁸ Viz např. rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

⁷⁹ Viz např. GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 300.

⁸⁰ Viz rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Das Kind als gesetzlicher Erbe seines Vaters braucht sich auf seinen Schadenersatzanspruch wegen Wegfalls des gesetzlichen Unterhaltsanspruchs den Stammwert der Erbschaft (im Gegensatz zu den Einkünften aus der Erbschaft) nicht anrechnen zu lassen, wenn ihm diese Erbschaft im gleichen Umfang bei dem späteren natürlichen Tode des Vaters zugefallen sein würde.“

[Vlastní překlad autorů: „Dítěti jako zákonnému dědici po svém otci se na jeho nárok na náhradu škody v důsledku zániku zákonného nároku na výživné nezapočítává základ dědictví (v protikladu k výnosům z dědictví), pokud by mu toto dědictví připadlo ve stejném rozsahu v případě pozdější přirozené smrti otce.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

by dědictví bez škodní události dědici vůbec nenapadlo, například s ohledem na vyhlídky přežití dědice vůči zůstaviteli.⁸¹ K zohlednění základu dědictví při určení výše náhrady nákladů na výživu tudíž rovněž dojde v případě, že zdrojem výživy poskytované zemřelým živitelem ve prospěch dědice oprávněného k náhradě ušlé výživy byl samotný základ dědictví.⁸² S tím souvisí také problematika hypotetické konzumace základu dědictví před přirozenou smrtí živitele při pravidelném běhu věcí, například prostřednictvím vynaložení výdajů na péči o osobu či domácnost zemřelého živitele⁸³ nebo výdajů obecně souvisejících s cestováním zůstavitele, jeho koníčky atp.

Pro přípustnost nebo naopak odmítnutí vyrovnání škody prospěchem se nicméně nevyžaduje úplná jistota, že by takto dědictví ne/napadlo.⁸⁴ Jde zjevně o problematiku hypotetické příčinné souvislosti, s níž právní řády běžně pracují a uznávají ji, za trefný příklad může sloužit určení výše náhrady za ztrátu na výživě ve smyslu § 2966 občanského zákoníku.

Pro část doktríny jsou obtíže spojené s hypotetickou příčinnou souvislostí a jejím prokazováním důvodem, proč zohlednění dědictví oproti ušlé výživě paušálně odmítnout, jinými slovy dospět k takovému závěru, aby dědictví jako celek vždy napadlo ve prospěch poškozeného a nikoliv škůdce. Lange s Schiemannem⁸⁵ přidávají následující argumenty:

- nabytí a uchování majetku v dědictví odráží námahu a úsilí vynaložené zůstavitelem pro své potomky, z jakého důvodu by tedy měla tato výhoda připadnout škůdci, který zůstavitele usmrtil?
- připuštění vyrovnání škody prospěchem vede k neutěšeným a sotva uskutečnitelným spekulacím o budoucnosti;

⁸¹ LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH, G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395; či rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Es ist zu prüfen, ob die einem Kind angefallene Erbschaft überhaupt anrechenbar sein kann. Eine Anrechnung setzt voraus, dass das die Ersatzpflicht begründende Ereignis für den Ersatzberechtigten gleichzeitig einen anrechnungsfähigen Vorteil adaequat verursacht hat.“

[Vlastní překlad autorů: „Je třeba zkontrolovat, zda lze vůbec dědictví nabyté dítětem zohlednit (započítat). Zápočet předpokládá, že událost, která vedla ke vzniku povinnosti k náhradě škody, současně přiměřeným způsobem (adekvátně) dala vzniknout započitatelné výhodě na straně poškozeného.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

⁸² Rozhodnutí BGH VI ZR 19/73 ze dne 19. 3. 1974: „Auf den Schadensersatzanspruch wegen Entziehung des Rechts auf Unterhalt sind nur solche vom Unterhaltsverpflichteten ererbten Vermögenswerte (Stamm oder Erträge) anzurechnen, die auch vor dem Tod des Unterhaltspflichtigen zur Bestreitung des Unterhalts dienten – gleich ob es sich hierbei um Erträge des Vermögens oder um den Stamm des Vermögens handelte. Ist dies nicht festzustellen, dann muß – sofern der Schädiger nicht einen anderen Verlauf der Verwendung des Vermögens oder seiner Einkünfte beweist – davon ausgegangen werden, daß ohne das Schadensereignis dem unterhaltsberechtigten Erben der sich um die Erträge ständig vermehrende Stamm des Vermögens ohnehin, wenn auch erst in späterer Zeit, zugefallen wäre, ihm also nicht als Vorteil anzurechnen ist.“

[Vlastní překlad autorů: „Na nárok na náhradu škody v důsledku zániku práva na výživu je třeba započítat pouze takové majetkové hodnoty zděděné po osobě povinné k výživě (základ nebo výnosy), který i před smrtí osoby povinné k výživě sloužily k úhradě výživného – lhostejno zda se jednalo o výnosy z majetku či základ majetku. Nelze-li toto zjistit, pak – neprokáže-li škůdce jiný průběh užívání majetku nebo jeho výnosů – je třeba vycházet z toho, že nebyť škodní událostí, dědic oprávněný k výživě by základ dědictví stále zvyšovaný o výnosy stejně tak, i když později, nabyl, a proto mu jej nelze přičítat jako výhodou.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

⁸³ LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH, G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395.

⁸⁴ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 506 an.

⁸⁵ Ibidem.

- hodnotový kontrast, kdy zákonodárce určil, že se při smrti člověka blízkým osobám nahrazuje pouze určitá část újmy (reflexní újma), nicméně připuštění vyrovnání újmy prospěchem by při usmrcení člověka současně znamenalo podle skutkových okolností velké ekonomické výhody pro škůdce.

Naproti tomu jsou výnosy z dědictví chápány jako výhoda z dřívějšího nabytí dědictví (*Verfrühungsvorteil*), která vznikla na straně dědiců dříve, než se s ohledem na věk zůstavitele podle pravidelného běhu věci očekávalo, a proto zpravidla dochází k jejímu zohlednění při určení výše ušlé výživy.⁸⁶

Shodně jako v případě základu dědictví i u výnosů tedy platí, že je nelze započíst, pokud škodní událost nebyla adekvátní příčinou nápadu výnosů z dědictví. Zohlednit proto nelze např. výnosy v podobě nájemného z pozemků, které bylo určeno na jejich zachování a na s nimi související průběžné náklady nebo výnosy z podnikání, které sloužily pro řádné investice do obchodního majetku a samotnému provozu živnosti.⁸⁷

Dále se oproti ušlé výživě nezapočítávají takové výnosy z dědictví, které dědic získal vlastní prací nebo úsilím a které současně přesahují jeho povinnost spolupůsobit ke zmírnění škody, typicky v případě, když bude poškozený pokračovat v podnikání po zůstaviteli.⁸⁸

Rovněž u výnosů z dědictví a jejich zohlednění při určení výše ušlé výživy se uplatňuje již zmíněná výtka části doktríny týkající se obtíží souvisejících s prokazováním hypotetické příčinné souvislosti a doporučení paušálního odmítnutí zohlednění výnosů z dědictví oproti ušlé výživě.

Opominout v této souvislosti nelze ani poukaz judikatury, že vyrovnání újmy prospěchem v těchto případech musí odpovídat smyslu a účelu povinnosti k náhradě škody,⁸⁹ což soudu mimo jiné umožňuje zohlednit specifické okolnosti jednotlivých řešených případů.

Závěrem tohoto pododdílu je třeba se ještě vrátit k na úvod zmiňované problematice týkající se hlediska schopnosti poškozeného sám se živit (*Unterstützungsbedürftigkeit*), a to jako kritéria pro vznik práva na náhradu nákladů na výživu. Může se totiž stát, že po zůstalý, jemuž byla zemřelým zůstavitelem poskytována výživa, nabyde dědictví v rozsahu, že fakticky již nebude výživu potřebovat. Za takových skutkových okolností vzniká otázka, zda poškozenému bude náležet právo na náhradu za ušlou výživu, bude-li se v dů-

⁸⁶ LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH, G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395; či rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Es ist zu prüfen, ob die einem Kind angefallene Erbschaft überhaupt anrechenbar sein kann. Eine Anrechnung setzt voraus, dass das die Ersatzpflicht begründende Ereignis für den Ersatzberechtigten gleichzeitig einen anrechnungsfähigen Vorteil adaequat verursacht hat [...]. Ihr Vorteil besteht nur in dem verfrühten Anfall des Stammes der Erbschaft. Dieser Vorteil kann nur zur Anrechnung der mit ihm gegebenen Einkünfte der Erbschaft, nicht aber dazu führen, die Klägerin zu zwingen, den Stamm des Vermögens, das sonst unangetastet geblieben wäre, anzugreifen.“

[Vlastní překlad autorů: „Je třeba zkoumat, zda lze vůbec dědictví nabyté dítětem zohlednit (započítat). Zápočet předpokládá, že událost, která vedla ke vzniku povinnosti k náhradě škody, současně přiměřeným způsobem (adekvátně) dala vzniknout započitatelné výhodě na straně poškozeného [...]. Její výhoda spočívá pouze v předčasném nabytí základu dědictví. Tato výhoda může vést pouze k započtení výnosů z nabytého dědictví, nikoliv však k tomu, aby byla žalobkyně nucena zasáhnout do základu majetku, který by jinak zůstal nedotčen.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

⁸⁷ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 507 an.

⁸⁸ LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH, G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395. Současně viz oddíl 1.

⁸⁹ Viz rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Es ist vielmehr in jedem einzelnen Fall zu prüfen, ob eine Anrechnung dem Sinn und Zweck der Schadensersatzpflicht entspricht.“

[Vlastní překlad autorů: „V každém jednotlivém případě je dále třeba zkoumat, zda zápočet odpovídá smyslu a účelu povinnosti k náhradě škody.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

sledku nápadu dědictví schopen sám žít. Pokud dospějeme k závěru, že poškozenému kvůli tomu právo na náhradu nákladů na výživu nevznikne, není třeba dále postupovat a posuzovat přípustnost vyrovnání škody prospěchem, nahraditelná škoda v tomto rozsahu totiž neexistuje a není co vyrovnávat.

Jak již bylo uvedeno v pododdílu 4.1, kupř. švýcarská doktrína i judikatura odvozují výši náhrady od schopnosti poškozeného sám se žít (*Unterstützungsbedürftigkeit*), pokud tedy poškozený výživu nepotřebuje, aby si zachoval svoji obvyklou životní úroveň, nárok na náhradu nákladů na výživu mu nebude příslušet.⁹⁰ To ale neplatí pro německé právo, které s touto kategorií explicitně nepracuje, viz např. rozhodnutí BGH VI ZR 46/52.⁹¹

České právo je v tomto ohledu poněkud komplikovanější. První odstavec § 2966 občanského zákoníku vyžaduje, aby zemřelý ke dni své smrti výživu poskytoval anebo alespoň poskytovat měl. Explicitně o povinnosti poskytovat výživu podle zákona toto ustanovení nehovoří, a to odlišně než druhý odstavec § 2966 občanského zákoníku, který přiznává z důvodu slušnosti příspěvek na výživu relevantním osobám, pokud jim usmrcený poskytoval plnění, ač k tomu podle zákona povinen nebyl.⁹² Zdali je třeba v těchto případech zohledňovat schopnost poškozeného sám se žít, zejména v případě plnění, která nejsou opřena o zákonnou vyživovací povinnost, výslovně uvedeno v dotčených normách není.⁹³ Judikaturu vysokých soudů České republiky k této problematice jsme dosud nenalezli.⁹⁴ Je zřejmé, že právě soudní praxe autoritativně vyloží, zda je faktor schopnosti samostatně se žít determinantem, od něhož odvisí rozsah náhrady ušlé výživy.

4.4 Shrnutí

Skupina případů zaměřená na prospěch plynoucí z deliktního usmrcení, tedy typicky na výhody v podobě nápadu dědictví a zániku vyživovací povinnosti, je skupinou, v rámci které se problematika vyrovnání újmy prospěchem vyznačuje argumentační rozličností a z toho plynoucí názorovou nejednotností. Důležité nicméně je s ohledem na rozhodné okolnosti jednotlivých případů dospět ke spravedlivému řešení, čemuž mají jednotlivá

⁹⁰ KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 145 an.

⁹¹ Rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Ihr Vorteil besteht nur in dem verfrühten Anfall des Stammes der Erbschaft. Dieser Vorteil kann nur zur Anrechnung der mit ihm gegebenen Einkünfte der Erbschaft, nicht aber dazu führen, die Klägerin zu zwingen, den Stamm des Vermögens, das sonst unangetastet geblieben wäre, anzugreifen. Auch die Tatsache, dass die Klägerin durch den Erwerb der Erbschaft nicht mehr unterhaltsbedürftig ist, vermag keine andere Entscheidung zu rechtfertigen.“

[Vlastní překlad autorů: Její výhoda spočívá pouze v předčasném nabytí základu dědictví. Tato výhoda může vést pouze k započtení výnosů z nabytého dědictví, nikoliv však k tomu, aby byla žalobkyně nucena zasáhnout do základu majetku, který by jinak zůstal nedotčen. Také skutečnost, že žalobkyně byla díky nabytí dědictví schopna se sama žít, neospravedlňuje odlišné rozhodnutí.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

⁹² § 2966 občanského zákoníku:

„(1) Při usmrcení hradí škůdce peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý ke dni své smrti poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Náhrada náleží pozůstalým ve výši rozdílu mezi dávkami důchodového zabezpečení poskytovanými z téhož důvodu a tím, co by poškozený podle rozumného očekávání mohl pozůstalým na těchto nákladech poskytovat, pokud by k jeho zranění nedošlo.“

(2) Z důvodu slušnosti lze přiznat příspěvek na výživné i jiné osobě, pokud jí usmrcený poskytoval takové plnění, ač k tomu nebyl podle zákona povinen.“

⁹³ V rámci plnění zákonné vyživovací povinnosti ale viz zejména § 911 a 912 občanského zákoníku, která výslovně o schopnosti sám se žít hovoří.

⁹⁴ K doktrinárnímu rozboru této problematiky viz např. DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894–3081, s. 1067.

judikatorně i doktrinárně zde aplikovaná kritéria významnou měrou přispět. To platí bez dalšího i pro český právní řád a zdejší rozhodovací praxi soudů.

5. Prospěch nabytý ze soukromoprávního pojištění

Další skupina případů se zaměřuje na prospěch nabytý ze soukromoprávního pojištění. Výhodou, o níž bude v rámci tohoto oddílu pojednáno, je pojistné plnění vyplacené pojistitelem v důsledku vzniku nahodilé události kryté právě pojištěním.

Problematika vyrovnání újmy prospěchem ve vztahu k výhodám vzniklým z pojištění je oblastí, v níž dochází ke kolizi dvou systémů, jejichž cílem je reagovat na vzniklé škody, civilního deliktního práva a práva pojišťovacího. Nastalou kolizi lze v zásadě řešit třemi způsoby – tzv. kumulací, kompenzací či redukcí.⁹⁵

Jelikož je české pojišťovací právo poměrně složitě strukturovanou oblastí právního řádu, považujeme za vhodné nejprve nastínit vybrané otázky s ní související a relevantní pro problematiku vyrovnání újmy prospěchem.

Základními typy pojištění jsou pojištění škodové a pojištění obnosové.⁹⁶

Škodové pojištění je druh pojištění, při němž pojistitel poskytuje pojistné plnění vyrovnávající úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události.⁹⁷

Obnosové pojištění naproti tomu zavazuje pojistitele poskytnout v případě pojistné události jednorázové či opakované pojistné plnění v rozsahu dohodnutém smluvními stranami.⁹⁸ Jinými slovy, jeho primárním cílem není vyrovnat způsobenou újmu, nýbrž oprávněné osobě vyplatit fixní částku. Obnosové pojištění má tedy povahu kapitálu,⁹⁹ jehož výše je dohodnuta mezi pojistníkem a pojistitelem v době před vznikem nahodilé pojistné události.

Co se týče jednotlivých druhů pojištění, vstupují do popředí při újmě na zdraví pojištění životní pro případ smrti, pojištění úrazová a pojištění pro případ nemoci.

V případě životního pojištění pro případ smrti se pojistnou událostí rozumí smrt pojištěného nastalá v době trvání pojištění. Z toho plyne, že pokud pojištěný za doby trvání pojištění nezemře, nevzniká pojistiteli povinnost vyplatit pojistné plnění, přičemž pojištění zaniká koncem pojistné doby bez náhrady. Jde o rizikové pojištění, v němž se placené pojistné spotřebovává v průběhu pojistné doby a současně se nevytváří dlouhodobá finanční rezerva.¹⁰⁰ Pojistníkovi proto zpravidla nevzniká ani právo na výplatu odkupného.¹⁰¹ Účelem životního pojištění pro případ smrti je zabezpečení určených osob pro případ smrti pojištěného člověka.¹⁰² Životní pojištění pro případ smrti je obligatorně obnosovým pojištěním.¹⁰³

⁹⁵ Viz KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 157 a Úvod.

⁹⁶ Shodně platí pro německé právo – viz např. THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 77.

⁹⁷ Viz § 2811 o. z.

⁹⁸ § 2821 o. z.

⁹⁹ BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1400.

¹⁰⁰ JANDOVÁ, L. In: JANDOVÁ, L. – ŠLAUF, P. – SVEJKOVSKÝ, J. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. § 2756–2872. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 251.

¹⁰¹ Ovšem nebylo-li explicitně ujednáno. Viz § 2843 o. z.

¹⁰² JANDOVÁ, L. In: JANDOVÁ, L. – ŠLAUF, P. – SVEJKOVSKÝ, J. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. § 2756–2872, s. 251.

¹⁰³ Viz § 2833 o. z.

Z úrazového pojištění poskytne pojistitel pojistné plnění ve výši ujednané v pojistné smlouvě, dojde-li k úrazu pojištěného.¹⁰⁴ Oproti dosavadní právní úpravě o. z. již nedefinuje, co se rozumí úrazem, proto závisí na vůli stran, jak pojistnou událost co do významu úrazu vymezí.¹⁰⁵ Úrazové pojištění lze sjednat jako pojištění škodové i obnosové.¹⁰⁶

Smyslem pojištění pro případ nemoci je náhrada nákladů vynaložených na zdravotní péči vzniklých v důsledku nemoci nebo následku úrazu a úkonů souvisejících se zdravotním stavem člověka.¹⁰⁷ Podle Bohmana¹⁰⁸ spočívá perspektiva pojištění pro případ nemoci v doplnění systému veřejného zdravotního pojištění, kdy z pohledu oprávněného a současně poškozeného v jedné osobě nemusí kvalita i rozsah veřejného zdravotního pojištění odpovídat jeho představě. Shodně jako v případě úrazového pojištění je možné sjednat pojištění pro případ nemoci jako pojištění škodové i obnosové.¹⁰⁹

Vrátíme-li se k úvodnímu dělení pojištění na škodové a obnosové, není toto třídění významné pouze pro oblast pojišťovacího práva, nýbrž také pro problematiku vyrovnání újmy prospěchem. Je tomu tak z důvodu, že oba tyto typy pojištění lze zařadit pod explicitní, respektive implicitní zákonnou regulaci případů vyrovnání újmy prospěchem.¹¹⁰ Zákodárce zde totiž zakotvil vodítka, jak s relevantním typem prospěchu (pojistným plněním) při určování škody a její výše naložit.

S ohledem na kritérium kongruence a podle povahy pojištěného právního statku připadá v úvahu pojistná plnění ze životního pojištění pro případ smrti započítat oproti nákladům pohřbu ve smyslu § 2961 občanského zákoníku či ušlé výživě ve smyslu § 2966 občanského zákoníku. U úrazového pojištění může jít o vyrovnání ztráty na výdělku po dobu pracovní neschopnosti,¹¹¹ stejně tak jako po skončení pracovní neschopnosti (či invaliditě)¹¹² či o vyrovnání ztráty na důchodu.¹¹³ Co se týče pojištění pro případ nemoci, v úvahu přichází vyrovnání nákladů spojených s péčí o zdraví poškozeného, s péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost.¹¹⁴

V případě pojištění škodového je rozhodující § 2820 odst. 1 občanského zákoníku.¹¹⁵ Zjednodušeně, vzniklo-li v souvislosti s pojistnou událostí poškozenému proti jinému právo na náhradu škody, přechází tato pohledávka okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojišťovnu, a to až do výše plnění, kterou pojišťovna oprávněné osobě vyplatila. Jiný-

¹⁰⁴ Viz § 2844 o. z.

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. Dostupná z: <<https://www.psp.cz>>.

¹⁰⁶ BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*, s. 1430; či JANDOVÁ, L. In: JANDOVÁ, L. – ŠLAUF, P. – SVEJKOVSKÝ, J. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. § 2756–2872, s. 268.

¹⁰⁷ Srov. § 2847 o. z.

¹⁰⁸ BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*, s. 1436.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 34.

¹¹¹ Dle § 2962 o. z.

¹¹² Dle § 2963 o. z.

¹¹³ Dle § 2964 o. z.

¹¹⁴ Ve smyslu § 2960 o. z.

¹¹⁵ „(1) Vzniklo-li v souvislosti s hrozící nebo nastalou pojistnou událostí osobě, která má právo na pojistné plnění, pojištěnému nebo osobě, která vynaložila záchraňovací náklady, proti jinému právo na náhradu škody nebo jiné obdobné právo, přechází tato pohledávka včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s ní spojených okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojistitele, a to až do výše plnění, které pojistitel oprávněné osobě vyplatil. To neplatí, vzniklo-li této osobě takové právo vůči tomu, kdo s ní žije ve společné domácnosti nebo je na ni odkázán výživou, ledaže způsobil pojistnou událost úmyslně.“

mi slovy, je-li naplněna hypotéza § 2820 odst. 1 o. z., pak na pojistitele předmětné právo na náhradu škody přechází, přičemž se nejedná o žádný zvláštní přímý nárok. To však neplatí, pokud škodu způsobila poškozenému neúmyslně osoba žijící s poškozeným ve společné domácnosti nebo osoba, která je na něho odkázána výživou.¹¹⁶

Z pohledu problematiky vyrovnání újmy prospěchem a způsobu naložení s výhodou se bez větších pochybností jedná o tzv. kompenzaci (regres). Škůdce je povinen nahradit prospěch (pojistné plnění), který získal poškozený v důsledku škodní události zdroji, z něhož byl poskytnut (pojišťovně), a to za pomoci právní konstrukce spočívající v zákonné cesi pohledávky na náhradu škody. Z hlediska doktrinárního nedochází výplatou pojistného plnění materiálně k „odstranění“ škody, nýbrž toliko k jejímu přesunu (*Schadensüberwälzung*) na zdroj této kompenzace,¹¹⁷ přičemž s ohledem na konstrukci zákonné cese dal zákonodárce jasně najevo, že účelem pojistného plnění není zprostit škůdce povinnosti k náhradě újmy.

Z výše uvedeného plyne, že kompenzace „zajišťuje“ náhradu celé újmy škůdcem, a nikoliv pouze její určité části,¹¹⁸ což zřetelně koreluje s obecnou preventivní funkcí civilního deliktčního práva tím, že je zabráněno, aby byl škůdce nespravedlivě zvýhodněn vyplacením pojistného plnění. Současně se eliminuje nadměrná náhrada újmy (*overcompensation*) spočívající v tom, že poškozený neobdrží více, než jaká mu skutečně byla způsobena újma, jinými slovy, poškozený neobdrží současně náhradu škody a vedle ní pojistné plnění, což odpovídá kompenzační funkci civilního deliktčního práva. Poškozený není prostřednictvím náhrady újmy ani bezdůvodně obohacen, ani znevýhodněn.

Někteří autoři zastávají v případě, že je kompenzace provedena pomocí zákonné cese, názor, že tento regulatorní přístup vylučuje vyrovnat újmu prospěchem (výhodu zohlednit), a to poukazem na fakt, že přejít může jen „něco“, co existuje.¹¹⁹ Pokud by totiž došlo vyplacením pojistného plnění k vyrovnání újmy, znamenalo by to současně snížení povinnosti nahradit újmu o toto plnění vyplacené pojišťovnou a zánik pohledávky na (část) náhrady újmy. Přejít by pak zákonnou cesí nemělo co.¹²⁰

Důležité pro účely řešení případů vyrovnání újmy prospěchem nicméně je, že zákonná cese implicitně zabraňuje zohlednění výhody (pojistného plnění) při náhradě toho kterého typu škody ve prospěch škůdce a současně explicitně určuje „osud“ nároku, nebo jeho části, na náhradu újmy.

Oblast škodového pojištění a plnění z něj tedy v případě vyrovnání újmy prospěchem nečiní v současné době v českém právu obtíže, a to z důvodu existence zákonné cese pohledávky na náhradu škody po vyplacení pojistného plnění pojistitelem ve prospěch poškozeného. Tento přístup je kvitován převážnou částí doktríny.¹²¹

Co se týče pojištění obnosového, je situace oproti pojištění škodovému odlišná. Zákonodárce zde zákonnou cesí pohledávky na náhradu újmy nezakotvil. Naproti tomu zdůraznil charakter obnosového pojištění jako pojištění, které má povahu kapitálu, a to v § 2822

¹¹⁶ Viz poslední věta § 2820 odst. 1 o. z. Účelem této výjimky je ochrana rodiny jako celku před nepříznivými majetkovými následky. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 520 an.

¹¹⁷ KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Allgemeiner Teil*, s. 330.

¹¹⁸ LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*, s. 38.

¹¹⁹ Např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 495.

¹²⁰ WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. Wien: MANZ, 2015, s. 400–401.

¹²¹ Za všechny THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 77 an.

občanského zákoníku: „Právem na plnění z obnosového pojištění není dotčeno právo na náhradu škody nebo jiné právo proti tomu, kdo je povinen škodu nahradit.“

Z toho plyne, že poškozenému svědčí právo jak na náhradu škody, tak i na pojistné plnění, přičemž pojišťovna současně nemá právo na úhradu vyplaceného pojistného plnění ze strany škůdce. Pregnantně tuto skutečnost týkající se kumulace práv poškozeného vyjádřil Bohman:¹²² „Jedná se tedy o jeden z důsledků neuplatnění principu náhrady škody v obnosovém pojištění. Jeho neuplatnění v praxi rovněž znamená vyloučení institutu vícenásobného pojištění sjednáním několika pojištění tohoto typu týkajících se jednoho pojistného nebezpečí (smrt, dožití, za určitých podmínek i úraz či nemoc atd.), bezdůvodného obohacení pojištěného či jiné oprávněné osoby z pojistné smlouvy v případě přijetí plnění od několika dlužníků (nejčastěji od pojistitele a škůdce či od několika pojistitelů vedle sebe) či přechodu práva na náhradu škody ex lege na pojistitele výplatou pojistného plnění [...]“

Z hlediska doktrinárního způsobu naložení s prospěchem jde u obnosového pojištění o tzv. kumulaci, která (obecně) vede k odmítnutí zohlednění nabytého prospěchu při stanovení výše újmy, poškozený může náhradu obdržet z více zdrojů, tedy případně i několikrát.

Z hlediska vážení dotčených zájmů je to ale správně, což vyvrací protiargument nehospodárnosti kumulace či nadměrného odškodnění poškozeného. Účelem obnosového pojištění je totiž tvorba určitého kapitálu (viz výše). Typicky u životního pojištění se navíc může jednat o jinou formu spoření,¹²³ kdy naopak pojištění škodové vyrovnává úbytek majetku. Jak uvádí dále německá doktrína,¹²⁴ sjednání obnosového pojištění může být výrazem předvídaní a péče poškozeného o budoucnost, např. finančním zajištěním svých potomků, je-li pojistnou událostí smrt pojištěného. Účelem obnosového pojištění oproti pojištění škodovému tudíž není „pojištění rizika insolvence škůdce“. Z toho je zřejmé, že také výše hrazeného pojistného ze strany poškozeného je u obnosového pojištění zpravidla vyšší (při absenci zákonné cese nedochází k návratnosti vyplaceného pojistného plnění pojišťovně, což se zcela logicky negativně promítá do výše kalkulovaného pojistného hrazeného poškozeným). Za takových okolností je zjevně nespravedlivé, aby z obnosového pojištění těžil škůdce připuštěním vyrovnání způsobené škody pojistným plněním vyplaceným z obnosového pojištění.

Oddíl věnovaný prospěchu nabytému ze soukromoprávního pojištění lze zakončit tezí, že v českém právu nečiní vyrovnání škody tímto typem prospěchu zásadnější komplikace, jelikož zákonodárce pravidly zakotvenými v příslušných právních normách (explicitně či implicitně) dopředu vyjádřil, jak s prospěchem naložit. Zákonodárce tak ulehčil aplikaci i interpretaci této oblasti práva: jedná se o zákonodárcem vyjádřenou hodnotovou kazuistiku, o apriorně právními normami upravené vážení zájmů za typově shodných skutkových okolností, a to způsobem, který kvituje i převážná část relevantní doktríny.

¹²² BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*, s. 1401.

¹²³ LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 520 an.; či rozhodnutí Vrchního soudu v Praze 8 To 138/2004 ze dne 24. 11. 2004: „Plnění z titulu ‚životního pojištění‘ poškozeného není majetkovou škodou způsobenou trestným činem ve smyslu § 43 odst. 1 TrŘ, proto o návrhu na náhradu takového plnění nelze rozhodnout a přiznat jej poškozenému podle § 228 odst. 1 TrŘ v adhezním řízení. Je sice pravdou, že plnění pojišťovny je v příčinné souvislosti s usmrcením poškozené. Pro náhradu takto vzniklé ‚škody‘ však neexistuje zákonný podklad. Jedná se pouze o smluvní závazek. Navíc v tomto případě by bylo obtížné vyčíslit, o jakou částku se vlastně zmenšil majetek pojišťovny, protože část vyplacené částky si poškozená M. P. naspořila.“

¹²⁴ Za všechny viz GRÜNEBERG, CH. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 299.

6. Prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení

6.1 Úvod

Posledním typem prospěchu, o němž bude v rámci tohoto článku pojednáno, je prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení zahrnující oblast veřejného zdravotního pojištění, nemocenského pojištění, důchodového pojištění, státní sociální podpory, sociálních služeb a konečně také oblast dávek pro osoby se zdravotním pojištěním.¹²⁵

Shodným jmenovatelem této skupiny případů je nutnost velmi pečlivého sledování charakteru a účelu (kongruence) daného plnění ze systému sociálního zabezpečení,¹²⁶ a to rovněž z důvodu existence širokého spektra dávek a účelů, z jakých jsou poskytovány. Příčinná souvislost, zdá se, nečiní zásadnější obtíže.¹²⁷

V českém právu se objevují v zásadě tři situace, v nichž je třeba problematiku vyrovnání újmy prospěchem v této oblasti posuzovat.

První situace je zjevně nejjednodušší a vyznačuje se zakotvením regresu ve prospěch poskytovatele plnění ze systému práva sociálního zabezpečení a současného výslovného pokynu zákonodárce, že škůdce škodu nenahrazuje v rozsahu plnění poskytnutého ze sociálního zabezpečení. Z hlediska doktrinárního se jedná o tzv. regres. Za příklad může sloužit náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti ve smyslu § 2962 občanského zákoníku.

Druhá situace zahrnuje případy, kdy zákonodárce sice výslovně určuje, že plnění ze systému práva sociálního zabezpečení snižuje výši nahrazované škody, ale zároveň absentuje regres, zákonná cese či jiný instrument, který by zajistil návratnost vyplaceného plnění jeho zdroji. Jako příklad lze zmínit náhradu nákladů spojených s pohřbem ve smyslu § 2961 občanského zákoníku. V těchto situacích je třeba se zaměřit na vhodnost tzv. redukce a její hodnotové odůvodnění.

Pro posouzení nejobtížnějšími případy jsou ty, v nichž zcela absentuje výslovný pokyn zákonodárce, jak s výhodou naložit, a to nejen z důvodu neexistence regresu ve prospěch zdroje poskytnuté výhody, ale i neexistence ustanovení, že škůdce škodu nenahrazuje v rozsahu plnění poskytnutého ze systému sociálního zabezpečení. Ilustrativním příkladem mohou být náklady spojené s péčí o osobu poškozeného ve smyslu § 2960 občanského zákoníku a výhoda v podobě příspěvku na péči podle § 7 a násl. zákona o sociálních službách.¹²⁸ Do popředí v těchto případech bude vstupovat zejména charakter a účel té které dávky, smysl a funkce civilního deliktního práva nevyjímaje.

Důležité je také zmínit, že v této oblasti případů vyrovnání újmy prospěchem se vyskytuje judikatura českých soudů, která bude náležitě zohledněna.

6.2 Úhrada zdravotních služeb ze systému veřejného zdravotního pojištění

První výhodou, o níž bude v rámci šestého oddílu pojednáno, je úhrada zdravotních služeb poskytnutých pojištěnému poškozenému ze strany zdravotní pojišťovny ze systému

¹²⁵ K obsahu a systematice práva sociálního zabezpečení viz např. TOMEŠ, I. In: KOLDINSKÁ, K. – TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 12 an.

¹²⁶ Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 524 an.; či usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020. Či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018.

¹²⁷ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 81.

¹²⁸ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o sociálních službách“.

veřejného zdravotního pojištění. V souladu s kritériem kongruence mohou být příslušnou nevýhodou účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, a to ve smyslu § 2960 občanského zákoníku.

Vyrovnaní újmy prospěchem v tomto případě obvykle nečiní zvláštní obtíže, a to rovněž z důvodu existence nároku postižného charakteru zdravotní pojišťovny na náhradu hrazených zdravotních služeb vynaložených v důsledku zaviněného protiprávního jednání škůdce vůči poškozenému pojištěnci zakotveného v § 55 odst. 1 z. veř. zdr. poj.¹²⁹ Hrazené služby jsou vymezeny v § 13 a násl. téhož zákona. Zjednodušeně jde o zdravotní služby poskytované s cílem zlepšit nebo zachovat zdravotní stav pojištěného pacienta, přičemž musí být pro pacienta bezpečné, v souladu s poznatky lékařské vědy a tzv. *evidence-based*.

Regresní nárok zdravotní pojišťovny není právem na náhradu škody, jako tomu bylo v minulosti.¹³⁰ Současně ale také není nárokem odvozeným.¹³¹ Ve vztahu k § 2960 občanského zákoníku je pravděpodobně nárokem speciálním, což jinými slovy znamená, že zdravotní pojišťovna není poškozeným ve smyslu tohoto ustanovení a nemůže tedy požadovat náhradu škody spočívající v úhradě zdravotních služeb pojištěnému poškozenému.¹³²

Co se týče problematiky vyrovnaní újmy prospěchem, jde-li o zvláštní nárok postižného charakteru na náhradu hrazených zdravotních služeb ve prospěch zdravotní pojišťovny, zákonodárce tedy implicitně normuje, jak s takovou výhodou naložit.

Nicméně ani v situacích, v nichž tento nárok nevznikne, např. při objektivní odpovědnosti škůdce za způsobenou újmu na zdraví, nebude zpravidla posouzení přípustnosti vyrovnaní újmy prospěchem problematické. Podle dikce § 2960 občanského zákoníku se totiž účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného hradí tomu, kdo je vynaložil. Pokud tyto náklady nemusel poškozený vůbec nést (vynaložila je přímo zdravotní pojišťovna podle práva upravujícího veřejné zdravotní pojištění), nevznikla poškozenému ve smyslu civilního deliktního práva škoda, a tedy ani nárok na její náhradu, pročez vyrovnávat prospěchem pak není co.

Určitou výjimkou z tohoto principu jsou méně časté, avšak jistě se objevující situace, v nichž poškozený náklady spojené s péčí o své zdraví skutečně vynaloží a následně mu vznikne právo na jejich náhradu nejen podle § 2960 občanského zákoníku, ale také podle § 11 odst. 1 písm. l) či m) z. veř. zdr. poj.¹³³ Zde již posouzení vyrovnaní újmy prospěchem

¹²⁹ „Příslušná zdravotní pojišťovna má vůči třetí osobě právo na náhradu těch nákladů na hrazené služby, které vynaložila v důsledku zaviněného protiprávního jednání této třetí osoby vůči pojištěnci [...]“ Zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „z. veř. zdr. poj.“

¹³⁰ Viz znění § 55 odst. 1 z. veř. zdr. poj. účinné do 1. 6. 2008: „Příslušná zdravotní pojišťovna má právo na náhradu škody vůči třetím osobám, jestliže vynaložila náklady na péči hrazenou ze zdravotního pojištění v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči osobám účastným zdravotního pojištění [...]“

¹³¹ Viz rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 660/2016 ze dne 31. 10. 2016.

¹³² Viz judikaturu Nejvyššího soudu k § 449 zákona č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „obč. z. 1964“, jehož je § 2960 o. z. nástupcem: „Ustanovení § 55 zákona č. 48/1997 Sb. jako speciální norma ve vztahu k ustanovením občanského zákoníku o náhradě škody zakládá zdravotní pojišťovně specifické právo postižného charakteru (tzv. regres) požadovat náhradu škody od třetích osob za náklady na péči hrazenou zdravotním pojištěním, pokud ovšem vznikly v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči pojištěncům zdravotní pojišťovny. Nejde tedy o nárok na náhradu škody podle občanského zákoníku (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2079/97, publikovaný pod č. 30/2002 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – dále též jen „Sbírka“), nýbrž o zvláštní postižné právo, jehož podmínky se řídí především citovaným ustanovením.“ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4330/2014 ze dne 31. 5. 2016, či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 5480/2016 ze dne 31. 10. 2018.

aktuální je. Konstrukce zvláštního nároku postižního charakteru zdravotní pojišťovny pak implicitně zabraňuje, aby škůdce hradil škodu (náklady na péči o zdraví) dvakrát (jednou poškozenému a jednou zdravotní pojišťovně), a stejně tak, aby poškozený obdržel tutéž náhradu dvakrát (jednou od zdravotní pojišťovny a jednou od škůdce), z čehož plyne, že v těchto případech náhrada nákladů na zdravotní služby poskytnutá zdravotní pojišťovnou poškozenému vyrovnává újmu ve smyslu § 2960 občanského zákoníku.

Shodně jako v případě soukromoprávního škodového pojištění lze tudíž v případě existence zvláštního postižního nároku na náhradu uhrazených zdravotních služeb ve prospěch zdravotní pojišťovny z doktrinárního hlediska nahlížet na způsob naložení s výhodou jako na tzv. kompenzaci (regres) – škůdce je povinen nahradit prospěch, který získal poškozený v důsledku škodní události, a to zdroji, z něhož byl poskytnut. Odůvodnění tohoto přístupu je z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchu tedy obdobné, pročež lze *mutatis mutandis* odkázat na závěry uvedené v oddílu 5 k tomuto typu soukromoprávního pojištění. Navíc pro zajištění účelnosti a efektivity fungování regresního nároku může zdravotní pojišťovna od vymáhání náhrady hrazených zdravotních služeb zcela nebo zčásti upustit, pokud je vymáhání spojeno s obtížemi nebo nebude z hlediska výnosu efektivní,¹³⁴ což dále prohlubuje vhodnost zákonodárcem zvoleného řešení v podobě kompenzace (nákladová neefektivita a vysoké náklady pro vymáhání náhrady mohou potírat vhodnost a účelnost kompenzace).

6.3 Dávka nemocenského ze systému nemocenského pojištění

Další relevantní výhoda, již může poškozený v důsledku ublížení na zdraví získat, je tzv. nemocenské, které je jedno z celkem šesti dávek vyplácených ze systému nemocenského pojištění (viz § 4 zákona o nemocenském pojištění¹³⁵). Nemocenské je pro účely článku rozhodné z důvodu, že na něj má nárok rovněž pojištěnec, který byl uznán dočasně neschopným práce.¹³⁶ Dočasnou pracovní neschopností se mj. rozumí stav, který pro poruchu zdraví neumožňuje poškozenému pojištěnci vykonávat dosavadní pojištěnou činnost, tedy zaměstnání či samostatnou výdělečnou činnost.¹³⁷

Vzhledem ke kritériu kongruence a současně pro výslovný pokyn zákonodárce je nevýhodou, kterou přichází v úvahu dávkou nemocenského vyrovnat, ztráta na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti poškozeného, a to ve smyslu § 2962 občanského zákoníku.

Shodně jako v pátém pododdílu, tedy v případě pojistného plnění ze soukromoprávního škodového pojištění, je problematika vyrovnání újmy prospěchem v českém právu jednoznačně vyřešena a nevyvolává zásadní hodnotové komplikace, uplatní-li se zvláštní

¹³³ „Pojištěnec má právo [...] D) na náhradu nákladů, které vynaložil na neodkladnou zdravotní péči čerpanou v cizině, a to pouze do výše stanovené pro úhradu takové péče, pokud by byla poskytnuta na území České republiky, m) na náhradu nákladů, které vynaložil na zdravotní služby čerpané v jiném členském státě Evropské unie, pokud jde o zdravotní služby, které by byly poskytnutí na území České republiky hrazeny ze zdravotního pojištění (dále jen „hrazené přeshraniční služby“), a to pouze do výše stanovené pro úhradu takových služeb, pokud by byly poskytnuty na území České republiky, [...]“

¹³⁴ Ustanovení § 55 odst. 6 z. veř. zdr. poj.

¹³⁵ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o nemocenském pojištění“.

¹³⁶ § 23 zákona o nemocenském pojištění.

¹³⁷ Viz § 55 odst. 1 zákona o nemocenském pojištění.

nárok orgánu nemocenského pojištění na náhradu dávky nemocenského pojištění vyplacené v důsledku zaviněného protiprávního jednání třetí osoby, a to ve smyslu § 126 odst. 1 zákona o nemocenském pojištění.¹³⁸ Současně zákonodárce v § 2962 občanského zákoníku výslovně uvádí, že náhrada za ztrátu na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti se „snižuje“ o to, co bylo poškozenému vyplaceno v důsledku nemoci nebo úrazu podle jiného právního předpisu, kterým je právě zákon o nemocenském pojištění.¹³⁹

U regresní náhrady v právu nemocenského pojištění tudíž platí obdobné jako v případě soukromoprávního pojištění škodového typu¹⁴⁰ – dochází k tzv. kompenzaci (vyplaceného nemocenského) orgánu nemocenského pojištění, přičemž celková výše náhrady za ztrátu na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti se ve vztahu ke škůdci nesnižuje. Poškozenému dle výslovné dikce § 2962 o. z. zároveň v tomto rozsahu nepřísluší náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti.

Odůvodnění tohoto přístupu zákonodárce z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchem je obdobné jako v případě zákonné cese v soukromoprávním pojištění škodového typu a s ohledem na relevantní kritéria, pomocí nichž se případy vyrovnání újmy prospěchem pravidelně posuzují, lze tento přístup jednoznačně kvitovat jako adekvátní a vhodný.

6.4 Důchody ze systému důchodového pojištění

Zákon o důchodovém pojištění¹⁴¹ rozlišuje několik druhů důchodů, přičemž relevantními druhy s ohledem na důsledky ublížení na zdraví (včetně usmrcení) jsou důchody invalidní, vdovský a vdovecký a konečně důchod sirotčí.¹⁴² Tyto druhy důchodů tedy představují výhodu, která může při ublížení na zdraví vznikat na straně poškozeného a u níž je třeba rozhodnout, zda ovlivňuje vyšší nahrazované škody ze strany škůdce.

Nevýhodu (škodu) v podobě ztráty na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při invaliditě) ve smyslu § 2963 občanského zákoníku a ztráty na důchodu ve smyslu § 2964 občanského zákoníku je třeba vyrovnat pro výslovný pokyn zákonodárce invalidním důchodem. To odpovídá rovněž kritériu kongruence, jelikož (zjednodušeně) má poškozený pojištěnec nárok na invalidní důchod z důvodu, že se stal invalidním, přičemž za invaliditu se považuje pokles pracovní schopnosti o nejméně 35 % z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu.¹⁴³

Při usmrcení živitele vzniká pozůstalým právo na náhradu škody v podobě nákladů na výživu, a to ve smyslu § 2966 občanského zákoníku. Opět, podle výslovného pokynu zákonodárce uvedeného v tomto ustanovení je třeba škodu v podobě nákladů na výživu vyrovnat dávkami důchodového zabezpečení. Relevantními dávkami důchodového pojištění jsou vdovský (vdovecký) a sirotčí důchod. Nárok na vdovský (vdovecký) důchod

¹³⁸ „Ten, kdo způsobil, že v důsledku jeho zaviněného protiprávního jednání zjištěného soudem nebo správním úřadem došlo ke skutečностям rozhodným pro vznik nároku na dávku, je povinen zaplatit orgánu nemocenského pojištění regresní náhradu [...]“

¹³⁹ Odlišná situace nicméně nastane, nebude-li, respektive nebude-li moci být regresní náhrada ze strany orgánu nemocenského pojištění uplatněna. Důsledky budou obdobné jako v případě důchodů ze systému důchodového pojištění, viz ihned následující pododíl.

¹⁴⁰ Viz pododíl 5.

¹⁴¹ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o důchodovém pojištění“.

¹⁴² Viz § 4 odst. 1 písm. b), c) a d) zákona o důchodovém pojištění.

¹⁴³ Podrobně viz § 38 an. zákona o důchodovém pojištění.

totiž vzniká primárně z důvodu usmrcení druhého manžela.¹⁴⁴ Na sirotčí pak primárně z důvodu, zemře-li nezaopatřenému dítěti rodič, osvojitel nebo osoba, která převzala takové dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče jiné osoby.¹⁴⁵

Formálně z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchem je tedy oblast práva důchodového pojištění a její řešení v českém právu zjevné. Výhody v podobě uvedených důchodů bez dalšího snižují výši nahrazovaných druhů škod, a to z důvodu výslovných zákonných pravidel týkajících se náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při invaliditě) a náhrady za ztrátu na výživě.

Oproti systému práva veřejného zdravotního pojištění i práva nemocenského pojištění však v oblasti práva důchodového pojištění absentuje jakákoliv úprava regresních nároků, zákonné cese či jiných obdobných instrumentů. Pro škůdce se jedná o velmi výhodné řešení v podobě tzv. redukce, která sice zajišťuje, že poškozený neobdrží vyšší náhradu, než kolik skutečně činí škoda (brání nadměrnému odškodnění – *overcompensation*), současně ale zatěžuje veřejné zdroje oblasti důchodového pojištění a jejich poskytovatele, kteří ke vzniku újmy žádným způsobem nepřispěli. Navíc, obvyklou podmínkou pro výplatu těchto druhů důchodů je platba pojistného ze strany poškozeného nebo jiných relevantních osob odlišných od škůdce. Z hlediska vážení zájmů, zdá se, neexistuje k takto silné favorizaci škůdce přesvědčivý důvod.

Uvedenou tezi lze dále podtrhnout – negativem zvoleného řešení v podobě redukce je také oslabení preventivní funkce civilního deliktčního práva, jelikož náhrada tohoto druhu újmy se na straně škůdce snižuje o příslušné důchody přiznané poškozeným.

Hodnotově zcela odlišně na tyto případy nahlíží Nejvyšší soud,¹⁴⁶ který dospěl k závěru, že se škůdci povinnost k náhradě škody za ztrátu na výdělku při invaliditě snižuje dokonce i o (hypotetický) invalidní důchod v případě, že poškozený o jeho výplatu nepožádal ihned po vzniku nároku. Důvodem je podle Nejvyššího soudu skutečnost, že by se na straně škůdce jednalo o neodůvodněnou finanční zátěž obdobně jako v případě subjektivního zmeškání příležitosti poškozeného k výdělku vykonáváním vhodné práce. Jinými slovy se má jednat o zvětšení škody z důvodů na straně poškozeného (viz § 2918 občanského zákoníku). S ohledem na předešlé teze se dle našeho názoru jedná o mimořádně problematickou úvahu Nejvyššího soudu. Například Melzer¹⁴⁷ k tomu uvádí, že ve skutečnosti nejde o nezabránění vzniku újmy poškozeným, nýbrž o její nepřenesení na veřejné rozpočty.

Zajímavé je v této souvislosti nahlédnout rovněž do německé doktríny a soudní praxe v době, kdy v německém právu sociálního zabezpečení neexistoval regres, zákonná cese ani jiné obdobné instrumenty. Soudy i doktrína se přiklonily k řešení vylučující vyrovnání

¹⁴⁴ Ustanovení § 49 an. zákona o důchodovém pojištění.

¹⁴⁵ § 52 an. zákona o důchodovém pojištění.

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 5024/2014 ze dne 30. 3. 2016: „*Je-li totiž zdravotní stav poškozeného takový, že by invalidní či částečný invalidní důchod byl přiznán už od okamžiku snížení pracovní způsobilosti v důsledku újmy na zdraví, závisí pouze na něm, zda a kdy o přiznání invalidního důchodu požádá. Odpovědnost za opožděnou žádost nelze přenášet na škůdce, který by ji tak měl neodůvodněně finančně nést; proto je nutné od pravděpodobného výdělku, kterého by jinak poškozený dosahoval, odečítat výši následně přiznaného invalidního nebo částečného invalidního důchodu po celou dobu, za kterou náhrada za ztrátu na výdělku přísluší. Jde o obdobu situace, kdy nelze přiznat náhradu za ztrátu na výdělku ze subjektivního důvodu zmeškání příležitosti k výdělku vykonáváním vhodné práce.*“

¹⁴⁷ MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*, s. 495.

újmou prospěchem, tedy že dávky sociálního zabezpečení nesnižují povinnost k náhradě kongruentních škod. Účelem dávek vyplácených ze systému sociálního pojištění není zvýhodnění škůdce, ty jsou navíc zpravidla vypláceny na základě plateb (pojistného) hrazených poškozeným, který je nezískává bezúplatně.¹⁴⁸ Obdobně se vyjádřil také německý Nejvyšší soud, který rovněž zmínil společenskou solidaritu.¹⁴⁹

Lze uzavřít, že případy zahrnující výhody plynoucí ze systému důchodového pojištění jsou v českém právu řešeny pomocí výslovných zákonných pravidel formou redukce, která z právně-politického i hodnotového hlediska vyvolává pochybnosti o její vhodnosti, které dále prohlubuje přístup Nejvyššího soudu favorizující osoby škůdce. Doporučit tedy lze, aby zákonodárce dříve zrušený regresní nárok do této oblasti práva navrátil nebo aby bylo přistoupeno k řešení formou kumulace, jako tomu bylo v době, kdy v německém právu sociálního zabezpečení absentovaly regresy či jiné obdobné instrumenty zajišťující tzv. kompenzaci (regres).

6.5 Pohřebné

Pohřebné je jednou z dávek ze systému státní sociální podpory. Zakotveno je v § 47 a násl. zákona o státní sociální podpoře¹⁵⁰ a je s ohledem na podmínky jeho výplaty jedinou relevantní výhodou z této oblasti sociálního zabezpečení, o které je možné uvažovat při vyrovnání škody vzniklé v důsledku ublížení na zdraví (respektive usmrcení).

Konkrétně má na pohřebné právo osoba, která vypravila pohřeb v zákoně uvedeném zemřelým,¹⁵¹ jejichž výčet je poměrně úzký. Výše pohřebného je omezena a činí 5 000 Kč,¹⁵² z čehož je patrné, že oproti důchodům vypláceným z důchodového pojištění jde v praxi o problematiku vyrovnání újmou prospěchem spíše marginální.

Z povahy pohřebného lze bez větších obtíží odvodit, že je jejím účelem přispět určitým osobám na náklady spojené s vypravením pohřbu.¹⁵³ Z tohoto důvodu je možné uvažovat o vyrovnání škody v podobě nákladů pohřbu ve smyslu § 2961 občanského zákoníku právě dávkou pohřebného.

Při nahlédnutí do § 2961 občanského zákoníku zjistíme, že i u tohoto druhu škod zákonodárce apriorně vyjádřil svoji hodnotovou preferenci tím, že dávka pohřebného snižuje výši nahrazované škody v podobě nákladů pohřbu („*Škůdce nahradí [...] náklady spojené s pohřbem v rozsahu, v jakém nebyly uhrazeny veřejnou dávkou podle jiného právního předpisu.*“).

¹⁴⁸ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 81.

¹⁴⁹ BGH GS v. 30. 3. 1953, BGHZ 9, s. 179, 190: „Eine Entscheidung der Rechtsfrage zugunsten des Schädigers würde auch dem sich aus rechtsethischen Erwägungen ergebenden Grundsatz nicht Rechnung tragen, daß es den Schädiger keinesfalls entlasten darf, wenn der von ihm angerichtete Schaden durch Leistungen der öffentlichrechtlichen Versicherung ausgeglichen ist; denn diese Leistungen sind durch Arbeit und Beiträge verdient und in weiten Zweigen der Sozialversicherung nur mit erheblichen Zuschüssen des Staates, dh der Allgemeinheit möglich.“

[Vlastní překlad autorů: „Rozhodnutí právní otázky ve prospěch škůdce by rovněž nezohledňovalo zásadu vyplývající z právně etických úvah, že škůdce nemůže v žádném případě zprostit odpovědnosti, pokud je jím způsobená škoda vyrovnána dávkami veřejnoprávního pojištění; neboť tyto dávky se získávají prací a příspěvky (odvody) a v široce rozvětveném sociálním pojištění jsou možné pouze se značnými příspěvky ze strany státu, tj. veřejnosti.“] Dostupné z: <www.dejure.org>.

¹⁵⁰ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o státní sociální podpoře“.

¹⁵¹ Viz § 47 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře.

¹⁵² § 48 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře.

¹⁵³ ŠTANGOVÁ, V. In: KOLDINSKÁ, K. – TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, s. 214.

Formálně z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchem je tedy oblast práva státní sociální podpory a její řešení v českém právu zřejmé. Jedná se o tzv. redukcii, a to se všemi s ní souvisejícími důsledky, jak bylo uvedeno v předešlém pododdílu zaměřeném na výhody plynoucí z oblasti důchodového pojištění. Ani zde neexistuje regresní nárok, zákonná cese či jiný obdobný nástroj zajišťující návratnost vyplaceného pohřebného, z doktrinárního hlediska tedy tzv. kompenzaci, resp. regres.

6.6 Příspěvek na péči

Příspěvek na péči lze považovat za další z výhod, již může osoba poškozeného následkem ublížení na zdraví získat. Podmínky výplaty příspěvku na péči upravuje zákon o sociálních službách, konkrétně jeho § 7 a násl. Příspěvek na péči se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby, přičemž se jím stát podílí na zajištění sociálních služeb nebo jiných forem pomoci při zvládání základních životních potřeb poškozeného.¹⁵⁴ Účelem příspěvku na péči je tedy umožnit osobě, jejíž zdravotní stav vyžaduje péči jiných osob, zajištění potřebné pomoci, a to při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti.¹⁵⁵

Příspěvek na péči je tzv. nepojistnou sociální dávkou, poškozený tudíž není povinen přispívat do systému sociálního zabezpečení, aby mu nárok na jeho výplatu vzniknul. Náklady na příspěvek na péči se hradí ze státního rozpočtu.¹⁵⁶

Nevýhoda (škoda), o níž je možné uvažovat, že by mohla být vyrovnána příspěvkem na péči, jsou účelně vynaložené náklady spojené s péčí o osobu poškozeného nebo jeho domácnost, a to ve smyslu § 2960 občanského zákoníku.

Oproti výše uvedeným případům tohoto oddílu absentuje v případě příspěvku na péči nejen výslovný pokyn zákonodárce, jak s ním při určování výše relevantní škody naložit, ale také regresní nárok, zákonná cese či jiný instrument zajišťující státnímu rozpočtu návratnost vyplácených dávek, což ztěžuje rozhodování o přípustnosti vyrovnání škody tímto typem prospěchu. Z tohoto důvodu je, jak bylo uvedeno úvodem tohoto oddílu, nezbytné pečlivě sledovat charakter a účel příspěvku na péči, včetně smyslu a funkcí civilního deliktního práva. Existence příčinné souvislosti zde nečiní zásadnější obtíže, jelikož podmínky na výplatu příspěvku na péči mohou být naplněny právě v důsledku ublížení na zdraví.

Příspěvkem na péči a jeho vlivem na určení výše škody v podobě nákladů spojených s péčí o osobu, respektive domácnost poškozeného se již poměrně obsírně zabývaly české vysoké soudy, přičemž lze říci, že se jedná o ustálenou rozhodovací praxi.¹⁵⁷

I když se tato rozhodnutí týkala právní úpravy za účinnosti obč. z. 1964 a jeho § 449 odst. 1, které výslovně uvádělo, že při škodě na zdraví se hradí pouze účelné náklady spojené s léčením, vychází tato rozhodnutí ze širšího pojetí nároku tohoto typu, a to ve smyslu závěrů rozhodnutí Nejvyššího soudu 31 Cdo 1778/2014: „*Nárok na náhradu nákladů léčení zahrnuje vedle nákladů potřebných k obnovení zdraví nebo zlepšení zdravotního*

¹⁵⁴ § 7 odst. 1 zákona o sociálních službách.

¹⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu o sociálních službách. Dostupná z: <<https://www.psp.cz/>>.

¹⁵⁶ § 7 odst. 1 zákona o sociálních službách.

¹⁵⁷ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 6061/2016 ze dne 31. 10. 2018; či usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 359/19 ze dne 28. 5. 2019; či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018; či usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020.

stavu poškozeného po škodné události též náklady na udržení více či méně stabilizovaného zdravotního stavu i v situaci, kdy se další zlepšení nepředpokládá, a rovněž skutečně vynaložené náklady na zajištění pomoci při životních úkonech poškozeného či zajištění chodu jeho domácnosti, které poškozený vzhledem k trvalým následkům poškození zdraví nemůže sám vykonávat.“ Z tohoto důvodu se domníváme, že jsou závěry těchto rozhodnutí aplikovatelná rovněž na právní úpravu zakotvenou v § 2960 občanského zákoníku, které již výslovně s náhradou nákladů spojených s péčí o osobu a domácnost poškozeného počítá.

Tak například v případě rozhodnutí Nejvyššího soudu 25 Cdo 3157/2018¹⁵⁸ (respektive Ústavního soudu III. ÚS 4194/18¹⁵⁹) se jednalo o případ, v němž poškozená požadovala náhradu škody podle § 449 odst. 1 obč. z. 1964, konkrétně náhradu nákladů vynaložených na zajištění pomoci při základních životních úkonech a na zajištění chodu domácnosti. Soudy řešily otázku, zda je třeba od této náhrady odečíst právě příspěvek na péči. Oba soudy shodně dospěly k závěru, že je třeba příspěvek na péči od požadované náhrady odečíst. Argumentace byla následující:

„Podle § 7 zákona o sociálních službách se příspěvek na péči poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby.“

„Tímto příspěvkem se stát podílí na zajištění sociálních služeb nebo jiných forem pomoci podle tohoto zákona při zvládání základních životních potřeb osob.“

„Tato sociální dávka sice příspěvek při péči o blízkou nebo jinou osobu s účinností od 1. 1. 2007 nahradila, nicméně jejím účelem, jak vyplývá z textu zákona i z důvodové zprávy, je umožnit osobě, jejíž dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav vyžaduje péči jiných osob, zajištění potřebné pomoci při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti.“

„Poškozenému tedy příspěvek na péči náleží ze stejného důvodu, jako je ten, na němž je založena případná povinnost škůdce nahradit škodu v podobě vynaložených nákladů na péči, a slouží témuž účelu.“

„Účelovost příspěvku se pak jednoznačně podává i ze zákonem stanovené povinnosti příjemce (poškozeného) využívat jej jediné k zabezpečení si potřebné pomoci, přičemž nedodržení této povinnosti je sankcionováno zastavením výplaty či dokonce odnětím příspěvku.“

„V případě, že by na stejný účel byla fyzické osobě – poškozenému poskytována náhrada vynaložených nákladů jak ze státních prostředků, tak od osoby povinné k náhradě škody, šlo by o vyplacení dvojité (duplicitní).“

Z odůvodnění je patrné, že české soudy primárně zvažovaly zejména tři okolnosti, proč příspěvek na péči při stanovení výše náhrady škody zohlednit. Za první, smysl a účel výhody *per se* („[...] jejím účelem, jak vyplývá z textu zákona i z důvodové zprávy, je umožnit osobě, jejíž dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav vyžaduje péči jiných osob, zajištění potřebné pomoci při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti [...]“), za druhé, smysl a účel výhody ve vztahu k normě regulující rozsah povinnosti k náhradě újmy („Poškozenému tedy příspěvek na péči náleží ze stejného důvodu, jako je ten, na němž je založena případná povinnost škůdce nahradit škodu [...]“) a za třetí kompenzační funkci civilního

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018.

¹⁵⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020.

deliktního práva („V případě, že by na stejný účel byla [...] poskytována náhrada [...] jak ze státních prostředků, tak od osoby povinné k náhradě škody, šlo by o vyplácení dvojité (duplicitní).“).

Pohledem teorie vyrovnání újmy prospěchem jde tedy u příspěvku na péči podle české soudní praxe o tzv. redukcí – výhoda (příspěvek na péči) snižuje výši nahrazované škody v podobě nákladů na péči o osobu nebo domácnost poškozeného, a to bez zajištění návratnosti vyplácených dávek veřejným rozpočtům fakticky favorizující osobu škůdce, který v rozsahu příspěvku na péči předmětný druh škody nenahrazuje. Hodnotová preference českých soudů je tudíž v této oblasti zjevná, přičemž její důsledky jsou obdobné jako v případě prospěchů uvedených v pododdílech 6.4 a 6.5 výše, na něž lze *mutatis mutandis* odkázat. Kompenzační funkce civilního deliktního práva podle soudů implicitně převážila funkci preventivní.

6.7 Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Posledním typem výhod z oblasti práva sociálního zabezpečení, které budou v tomto článku rozebrány, jsou dávky pro osoby se zdravotním postižením, konkrétně příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcky zakotvené v zákoně o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.¹⁶⁰

Na příspěvek na mobilitu má zjednodušeně nárok osoba, která má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením a která se za úhradu dopravuje.¹⁶¹ Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením upravuje § 34 a násl. zák. ZTP.

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku upravuje § 9 a násl. zák. ZTP, přičemž zvláštní pomůckou může být podle povahy například motorové vozidlo, zdvihací plošina, stropní zvedací systém, vodící pes atd. Nárok na tento druh příspěvku má osoba se zdravotním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, který je uveden v příloze k zák. ZTP.¹⁶²

Škodou, o níž je možno uvažovat, že by mohla být vyrovnána výše uvedenými výhodami, je ta která majetková újma způsobená škůdcem v důsledku ublížení na zdraví poškozenému, a to podle typu uvedených příspěvků. Může se tedy jednat například o náklady vynaložené na dopravu poškozeného či náklady na úpravu jeho bytu (zdvihací plošina, stropní zvedací systém) nebo asistenci (vodící pes).

Ve vztahu k problematice vyrovnání újmy prospěchem je v této souvislosti potřeba pečlivě posoudit mj. účel, pro něhož jsou příspěvky osobám se zdravotním postižením určeny (kritérium kongruence). Ten je možné vysledovat ihned z prvního ustanovení zák. ZTP: dávky pro osoby se zdravotním postižením jsou určeny ke zmírnění sociálních důsledků jejich zdravotního postižení a k podpoře jejich sociálního začleňování. Z takto zákonodárcem zvoleného důvodu pro poskytování dávek lze vysledovat, že se nejedná o totožný účel (respektive funkci) jakou plní civilní deliktní právo, jež je v tomto ohledu vyrovnání (náhrada, kompenzace) veškeré způsobené majetkové újmy.¹⁶³ Jinými slovy,

¹⁶⁰ Zákon č. 329/2011 Sb., zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „z. z. t. p.“.

¹⁶¹ Viz § 6 zák. ZTP.

¹⁶² § 9 odst. 1 zák. ZTP.

¹⁶³ K funkcím civilního deliktního práva viz oddíl 2.

primárním účelem civilního deliktního práva zřejmě není podpora začleňování osob se zdravotním pojištěním do společnosti a zmírnění *sociálních* důsledků jejich handicapu, nýbrž toliko náhrada způsobené majetkové škody. Ke stejnému závěru dospěla i česká soudní praxe ve vztahu k příspěvku na mobilitu.¹⁶⁴ U příspěvku na zvláštní pomůcku lze tento závěr podpořit i tím, že za určitých okolností se pro výplatu dávky testuje příjem osoby se zdravotním postižením.¹⁶⁵ U náhrady škody jsou pak příjem a majetkové poměry poškozeného pro výši náhrady škody nerelevantní.¹⁶⁶

Z hlediska doktrinárních způsobů naložení s výhodou se jedná o tzv. kumulaci. Ta vede k odmítnutí zohlednění nabytého prospěchu při stanovení výše škody. Poškozený obdrží nejen náhradu škody, ale také předmětnou dávku pro osobu se zdravotním pojištěním. Hodnotově lze toto řešení bez větších obtíží akceptovat, a to právě z důvodu odlišného účelu a smyslu, pro který se tyto dávky ze systému sociálního zabezpečení poskytují. Současné ani nedochází k nespravedlivému zvýhodnění škůdce.

6.8 Shrnutí

Oblast práva sociálního zabezpečení se vyznačuje poměrně pestrým portfoliem různých dávek, které jsou z tohoto systému relevantním osobám ve specifických případech vypláceny. Z hlediska teorie vyrovnání újmy prospěchem je mj. nezbytné pečlivě sledovat účel a smysl té které dávky vůči povinnosti k náhradě toho kterého druhu újmy vzniklé v důsledku ublížení na zdraví. Z hlediska vážení dotčených zájmů činí poměrně zásadní obtíže oblasti, v nichž absentuje regres či jiný obdobný nástroj, který by zdroji prospěchu zajišťoval návratnost vyplacených dávek, pokud zákonodárce současně explicitně příkazuje, že takový prospěch snižuje povinnost k náhradě škody, typicky v případě důchodů, ale i příspěvků na péči. Vhodné by podle našeho názoru bylo v těchto oblastech zakotvit regres či jiný obdobný nástroj, nebo raději připustit tzv. kumulaci, která se z hlediska vážení dotčených zájmů zdá jako vhodnější řešení než tzv. redukce a která nenabourává působení preventivní funkce civilního deliktního práva.

Závěr

Ambicí předkládaného článku bylo představit problematiku teorie vyrovnání újmy prospěchem, a to se zaměřením na majetkové výhody, které mohou obvykle vznikat na straně poškozeného v důsledku ublížení na zdraví. Hlavní část článku se soustředila na vytvoření typických skupin případů podle jednotlivých druhů majetkových výhod, které se v této oblasti zpravidla vyskytují, a na úvahu o jejich zohlednění, resp. pominutí při určování výše relevantní škody.

Silným inspiračním zdrojem pro argumentaci hovořící pro nebo proti zohlednění majetkových výhod při určování výše škody způsobené ublížením na zdraví byla německá

¹⁶⁴ Viz odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018: „Naproti tomu není na místě odečítat příspěvek na mobilitu podle § 6 odst. 1 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, neboť nemá sloužit k úhradě cestovného, ale jen ke zmírnění negativních dopadů zdravotního stavu poškozeného do jeho života.“

¹⁶⁵ Viz § 10 an. zák. ZTP.

¹⁶⁶ Vydeme-li ze standardních situací a pomineme-li podmínky např. moderačního práva soudu zakotveného v § 2953 o. z.

a rakouská doktrína a soudní praxe. Podle našeho názoru se ukázalo, že se jedná o vhodné zdroje, a to nejen z důvodu blízkosti těchto právních řádů k právnímu řádu českému, nýbrž také z důvodu robustnosti jejich argumentační základny. Vždy je nicméně třeba pečlivě rozlišovat zásadní specifika jednotlivých právních řádů. Za příklad může sloužit oblast práva sociálního zabezpečení, v němž klíčovou roli ve vztahu k teorii vyrovnání újmy prospěchem hraje smysl a účel konkrétní dávky vyplácené z tohoto systému. Je zřejmé, že každý stát si sociální politiku tvoří samostatně, tedy že smysl a účel vyplácených plnění může být v jednotlivých právních řádech odlišný. To má pak zásadní dopady pro rozhodování případů vyrovnání újmy prospěchem.

Záměrem autorů bylo rovněž přispět předestřenou argumentací a závěry do české doktríny civilního deliktního práva, která v této oblasti není dosud detailně rozvinutá. Jelikož lze problematiku vyrovnání újmy prospěchem považovat za „*bránu pro užití hodnot v jinak čistě početním a technicky chápaném právu náhrady újmy*“,¹⁶⁷ je jejím inherentním rysem i eventuální výskyt názorové rozkolísanosti při posuzování jednotlivých případů. Není proto například vyloučeno, že česká soudní praxe nakonec dospěje k jiným závěrům, než těm zde preferovaným. Důležité nicméně je, aby při posuzování jednotlivých případů byly zohledněny jejich specifické okolnosti a za pomoci náležité (hodnotové) argumentace bylo dosaženo spravedlivého rozhodnutí o tom, zda vyrovnání újmy prospěchem připustit, či odmítnout.

---

¹⁶⁷ SCHIEMANN, G. *Argumente und Prinzipien bei der Fortbildung des Schadensrechts*. München: C. H. Beck, 1981, s. 122.

Deduction of Material Benefits from Damages for Personal Injury (compensatio lucri cum damno)

Ivo Smrž (<https://orcid.org/0000-0002-0884-094X>) –
Tomáš Doležal (<https://orcid.org/0000-0002-2545-4549>)

Abstract: The article is aimed at material benefits and their relevance when compensating damage caused by bodily injury, including death. From the doctrinal point of view, the so-called *compensatio lucri cum damno* theory is concerned. The article mainly focuses on the different types of material benefits that may occur in personal injury cases and on their relevance when determining the amount of damages, all this based on their classification into groups characterized by similar features.

Keywords: material benefits, deduction, damage, damages, personal injury